

Att inspirera till lek på en lekplats i Kumla

Hanna Lindh
Examensarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala 2010

Sveriges
lantbruksuniversitet

EX0435 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp
Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2010
Nivå: Avancerad E
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land
© Författare Hanna Lindh, e-post: lindh.hanna@gmail.com
Titel på svenska: Att inspirera till lek på en lekplats i Kumla
Title in English: To announce play on a playground in Kumla
Handledare: Ulla Myhr, institutionen för stad och land
Extern handledare: Edit Ugrai, stadsträdgårdsmästare, Kumla kommun
Examinator: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Anna Lenninger, Lenninger Lek och Landskap
Foto: Hanna Lindh, om inte annat anges.
Utgivningsort: Uppsala
Nyckelord: lek, lekplats, lekredskap, utmaning, rörelse, barn, ungdom, vuxen, workshop, Kumla kommun
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Abstract

This graduation paper includes guidelines to design a playground aimed to attract a wider target group than just the younger children. It also uses the guidelines and presents a combined plan and a proposal of how to design a playground in the town Kumla located in the county of Örebro. The aim of the playground is to attract young children as well as adolescents and adults to access and play. This aim was brought up by Edit Ugrai, the chief landscape architect of Kumla, with whom I've kept in close contact throughout the work process.

The proposal was prepared by literature studies, a conference named "The new clothes of the playground" by Movium and the implementation of a workshop. The purpose was to find some definitions of play and information within the subject through other earlier papers. The workshop about play, created by me in consultation with Ugrai, has as well had great impact of the proposal of the playground. The workshop was held in Kumla in June 2009 with adults somehow connected by their profession to Kumla municipality.

The participants were quite eager to express their opinion about play and playgrounds. They pointed out the importance of a variation of material and vegetation to stimulate the interaction between those who play.

The literature study and the workshop revealed many definitions of play. I've consolidated those I see as the most important and the definition used here is: *Play is an action without any purpose that creates moments of pleasure. Playing involves a mixture of excitement and enjoyment. The play develops by challenges.*

It's important that the playing objects are adjusted by size and degree of difficulty with respect to the adolescents and adults to attract them to play.

This proposal of a playground in Kumla will hopefully inspire landscape architects and planners to a wider view on the creation of playgrounds. I hope the proposal of a playground in Kumla will be followed by an exhibition open to the public and thereby give them the opportunity to express their views.

Sammanfattning

Detta examensarbete innehåller förslag till riktlinjer för gestaltning av en lekplats för fler än bara yngre barn. Det innehåller också ett gestaltungsprogram för en lekplats i Kumla, Örebro län. Utgångspunkten för lekplatsen i Kumla är att den plats som gestaltas ska locka inte endast yngre barn, utan även ungdomar och vuxna till lek. Gestaltungsförslaget formades utifrån de riktlinjer som jag kommit fram till och som redovisas i arbetets första del. Dessa tankar om en bredare ambition för en lekplats väcktes av stadsträdgårdsmästare Edit Ugrai, Kumla, som jag också haft kontakt med under arbetets gång.

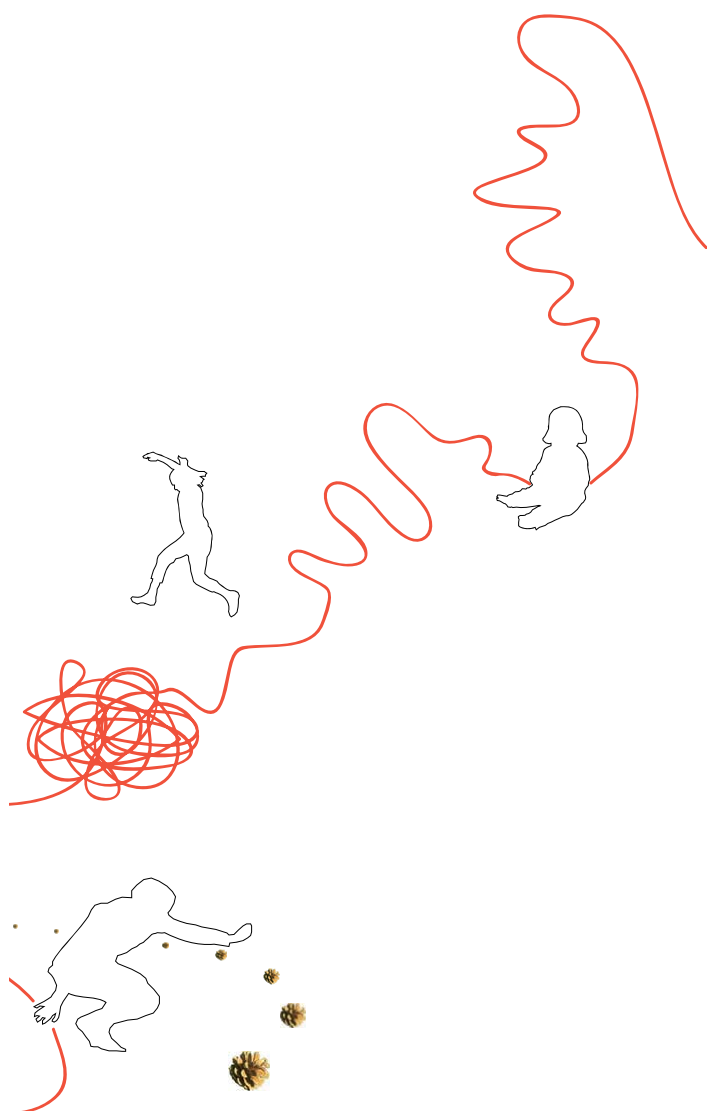
Gestaltningen förbereddes genom studier av litteratur, deltagande i konferensen "Lekplatsens nya kläder" arrangerad av Movium samt genomförandet av en workshop. Inriktningen var först att förstå hur lek kan definieras samt även att söka information från liknande tidigare arbeten. Workshopen planerades under våren och genomfördes i juni 2009. Deltagarna hade arbetsmässig anknytning till Kumla kommunkontor och stort inflytande på om ett projekt av detta slag ska kunna förverkligas. Resultatet av workshopen har haft stor påverkan på förslaget.

Deltagarna visade stort intresse för att framföra sina åsikter om lek och lekplatser. Deras slutsats var att det är viktigt med olika slags material och varierad vegetation för att stimulera interaktion mellan de som leker.

Med utgångspunkt från litteraturen och workshopen har jag sammanfattat en definition för lek som lyder: *Lek är en mållös handling som skapar njutning för stunden. I lek finns en blandning av spänning och glädje. Leken drivs framåt av utmaningar.*

Jag anser att det är viktigt att lekobjekten anpassas genom storlek och svårighetsgrad för att ungdomar och vuxna aktivt ska leka på en plats.

Programmet för en lekplats i Kumla kan förhoppningsvis inspirera landskapsarkitekter och planerare till en vidare syn på gestaltning av lekplatser. Jag hoppas nu att förslaget till en lekplats i Kumla följs upp med en utställning så att allmänheten får möjlighet att framföra sina synpunkter.

Nu är den bara en armlängd ifrån mig och den sträcker sig högt mot himlen. Ställningen är smal och smälter väl in bland de raka trädstammarna.

Jag undrar om de parallella kedjorna, som säkert är tre meter långa och fastskruvade i en bred sits, ger mig en känsla av viktlöshet när de pendlar fram och tillbaka. Undran blir för stor och jag känner att jag måste prova.

Förord

Illustrationen skildrar den nyfikenhet och upptäckarglädje som jag upplevde vid ett besök på en lekplats i Berlin sommaren 2009. Jag önskar att alla någon gång får uppleva samma upprymdhet i lek som den här gungan gav mig.

Under arbetets gång har jag kommit i kontakt med många olika personer som har hjälpt och stöttat mig med värdefulla synpunkter. Jag vill först tacka min externa handledare Edit Ugrai som alltid med mycket energi tagit sig tid att diskutera och resonera kring mitt arbete. Vidare vill jag tacka min huvudhandledare Ulla Myhr som läst, kommenterat, uppmuntrat och bistått med många tankvärda och kloka ord. Ett stort tack vill jag också rikta till Bjerking Arkitekter och Ingenjörer i Uppsala, som gav mig en plats där jag kunde sitta och skriva mitt examensarbete. Jag vill tacka Birgitta Magnusson för deltagande i workshopen och hjälp med att ta fram material från Kumla kommun. Tack också till Annica Eriksson, Annika Hallberg, Bertil Ringqvist, Katarina Hansson, Kurt Larsson, Mirjam Holmberg, Olle Medin och Per Flodström för medverkan i workshopen. Jag vill dessutom tacka mina föräldrar som servat och uppmuntrat mig under arbetets gång.

Slutligen ett ord på vägen: försök att behålla leklusten livet igenom! Det är i varje fall mitt mål.

Innehållsförteckning

DEL 1

Inledning

Syfte	11
Forskningsfrågor	11
Avgränsningar	12
Målgrupper och redovisning	12

Tankar om lek

Lek beskrivs på olika sätt	13
Lekens betydelse	14
Kvalitéer som gynnar lek på en lekplats	14
Planering och utformning för lek utomhus	15
Mina reflektioner kring tankar om lek	17

Metod

Workshop	18
Gestaltningprocessen	19

Resultat

Definition av lek enligt deltagare i workshop	20
Konklusion för gestaltning av en lekplats utomhus	22
Min definition av lek	22
Min definition av lekobjekt	22
Mina reflektioner för gestaltning av en lekplats utomhus	22
Riktlinjer för gestaltning av en lekplats i Kumla	23

DEL 2

Program för lekplatsen och gestaltungsförslaget "Ett avtryck"	
Personlig reflektion om lek i Kumla	27
Kumla	28
Utomhusaktiviteter i Kumla	28
Översikt Djupadalsparken och Kumla sjöpark	29
Inventering av lekplatsen	32
Analys av lekplatsen	34
Lekplatsen indelad i fem befintliga karaktärsområden	36
Visionära karaktärsområden	37
Lekplatsen "Ett avtryck"	
- illustrationsplan	42
- rumsindelning	43
- rörelsestråk	44
- lekintensitet	45
- detaljbeskrivningar	46
- belysningsplan	56

Diskussion

Referenslista

Muntliga källor	
Bilder	
Bilaga 1	64
Bilaga 2	65

DEL 1

DEL 2

Inledning

Jag upplever att det idag finns en brist på lekplatser för ungdomar och vuxna. Jag menar att det borde vara självklart att lekplatser även byggs för vuxna som aktivt vill leka. Manne af Klintberg (2009 muntl.) menar att en person lätt glömmar bort hur man leker om han inte fortsätter leka som ungdom och vuxen. Fredrika Mårtensson (Gunne 2005) anser att vuxna överlag behöver bli bättre på att skapa sig kroppsliga förhållanden till platser och leva sig in i lek utan ord.

Av Nationalencyklopedin (2009) framgår, att lek är starkt förknippat med barn och i mindre utsträckning med vuxna. Förr i tiden hade ordet också en koppling till de vuxnas samkväm (Nationalencyklopedin 2009). Jag tror att kopplingen mellan lek och vuxna är för svag. Vuxna bygger lekplatser för barn, men glömmar bort sig själva. Anna Lenninger (2009 muntl.) anser att de öppna och fria ytorna i en tätbebyggd stad blir allt viktigare. Hon menar att lekplatsen är ett byggnadselement som ger mycket för många.

Anette Sandberg (2002) menar att ordet lek kommer från grekiskans *laikos* och har bildats från ordet *laos*, som betyder folk. Hon har uppfattningen att kyrkolatinets *laicius* syftar på den stora massan invånare, ”de som tillhörde folket”. För att gemene man ska tycka att det är normalt att en vuxen också leker på en lekplats anser jag att lekplatserna även måste anpassas till långa och stora personer. Utmaningarna måste bli större eftersom en vuxen har en bättre motorik än ett barn.

I det här arbetet definierar jag lek så som en mållös handling som skapar njutning för stunden. På en lekplats med gungor, spänger i skogen och interaktiva lekplatsskulpturer ska även ungdomar och vuxna lockas till lek utomhus. Det är i ett parkområde i Kumla, Örebro län, som jag gör ett förslag till en sådan lekplats. Gestaltningen bygger på en inventering, analys och riktlinjer som jag urskiljt ur litteraturen, muntliga källor och en workshop om lek.

Utöver lekplatsen innehåller parkområdet även ytterligare lekvärden, som kan göras tillgängliga för lek. Med lekvärde menar jag objekt eller förhållanden mellan objekt utomhus som inspirerar till lek. Exempel på detta är stora öppna grönytor, varierande vegetation, stilla

och rörligt vatten, stenar och bryggor som alla finns i parkområdet.

Ämnet för examensarbetet utformades i kontakt med Edit Ugrai, som är stadsträdgårdsmästare i Kumla kommun. Hon berättade att kommunen har planer på att bygga en ny lekplats centralt i Kumla. Hon poängterade att avsikten är att denna nya lekplats ska attrahera fler grupper än barn till lek. Genom Kumlas planer fick jag en verklig plats att förhålla mig till för mitt gestaltungsförslag av lekplats.

Syfte

Syftet med examensarbetet är att via litteraturen och genom en workshop undersöka vad som kännetecknar en lekplats för att även ungdomar och vuxna ska vilja leka där. Syftet är också att gestalta en lekplats i Kumla, Örebro län, med tillämpning av riktlinjer, som jag kan urskilja med hjälp av litteratur och en workshop om lek.

Forskningsfrågor

Examensarbetet har varit inriktat på att få svar på nedanstående frågor:

- Vad betyder det att leken innehåller utmaningar?
- Vad innebär det att planera för utmanande lek?
- Hur gestaltas en lekplats utomhus för att inspirera till lek för olika åldrar och under olika årstider?

Avgränsningar

Arbetet omfattar litteraturstudier, en workshop om lek och en programskrivning som innefattar ett gestaltungsförslag för en lekplats.

Litteraturstudien har begränsats till böcker och texter som varit åtkomliga på närbelägna bibliotek. Den elektroniska sökningen begränsades till databaserna Libris och Epsilon och sökmotorn Google. Detta för att snabbt hitta en stor mängd relevant litteratur och text. Efterforskningen berörde inte yngre barns lek och inte heller personer med funktionshinder. Via litteraturen, workshopen om lek och min utbildning till landskapsarkitekt har jag fått en god grund att basera mitt gestaltungsförslag på.

Informationssamlingen om lek i Kumla omfattade och begränsades till en workshop med vuxna deltagare med arbetsmässig anknytning till Kumla kommunkontor. Löpande kontakt både före och efter workshopen har hållits med stadsträdgårdsmästare Edit Ugrai.

Platsstudierna i Kumla inför gestaltningen av en lekplats begränsades till grönområdet Djupadalsparken och dess närmast intilliggande stadsstruktur.

Mitt examensarbete sträckte sig över 20 veckors effektivt arbete.

Målgrupper och redovisning

Examensarbetet redovisas med bild och text i rapportform. Arbetet riktar sig till politiker, planerare och boende i Kumla samt landskapsarkitekter och landskapsarkitektstudenter. Det kan också ha ett värde för personer som ofta vistas i lekmiljöer utomhus, till exempel förskollärare och dagbarnvårdare. Gestaltungsförslaget för lekplatsen visas i bilder, planer och med kortare förklarande texter.

Foto 1: En stam som fallit över en stig kan skapa mycket lek.

Tankar om lek

I litteraturen fann jag betraktelsesätt och tankar om lek ända från 1920-talet till nutid. I databaserna Libris och Epsilon och sökmotorn Google sökte jag efter information om lek med hjälp av sökorden: lek, utomhuslek, vuxna och lek, rörelse och utmaning. Sökorden var desamma för alla databaserna och sammanfattningsvis gav de flesta många träffar. Ordet lek gav flest sökresultat med 17 300 000 träffar. De övriga fick mellan 30 000 och 300 000 träffar. Av alla träffar fick jag fram ett antal intressanta artiklar med säkra källor. Sökorden representerar min inriktning på arbetet. Endast ordet utmaning var svårdefinierat. Efter mycket sökande utan positivt resultat drog jag slutsatsen, att det är begränsat med information inom det område som kopplar samman utmaning och lek. Desto större blev därför utbytet av konferensen ”Lekplatsens nya kläder” som anordnades av Movium i Stockholm våren 2009. Movium - centrum för stadens utemiljö - utvecklar och sprider kunskap om utemiljön

som resurs i hållbar stadsutveckling (Movium 2009). Konferensdagen bestod av ett antal kvalificerade föreläsare som dagligen arbetar med frågor som har anknytning till lek. Deras infallsvinklar var olika, men min reflektion under dagen var att flera av föreläsarna använde ordet utmaning i samband med lek.

Från de skriftliga och muntliga källorna har jag sammanfattat lek under fyra avsnitt med rubrikerna "Lek beskrivs på olika sätt", "Lekens betydelse", "Kvaliteter som gynnar lek på en lekplats" och "Planering och utformning av lek utomhus". Avsnitten har olika perspektiv på lek, men ligger varandra mycket nära.

Lek beskrivs på olika sätt

Varje person har sin egen syn på vad som är lek menar Maria Kylin, landskapsarkitekt och forskare på Sveriges Lantbruksuniversitet (Gunne 2005). Hon förklarar att en planerare ser lek visuellt genom de fysiska sakerna på en plats. Barn däremot utforskar en plats med kroppen och förhåller sig till den genom sin lek (ibid.).

Att släppa verkligheten är att leka resonerar Linda Hoflin (1998) i sin examensuppsats. De som leker skapar en ny tillfällig verklighet som bara de lekande kan kontrollera.

Genom att släppa verkligheten och börja leka skapas störningsmoment i den lekandes planer beskriver Matti Bergström och Pia Ikonen (2006) i en artikel. De anser att kreativitet med oväntade idéer kan göra den näraliggande framtiden oviss. Detta märks på barn som är bra på att leka, de glömmar vad de egentligen skulle göra. Spontaniteten i leken skapar ett sorts kaos i verkligheten (Apter 1991; Bergström 2006; Olsson 2008). Kaoset upplevs ofta olika starkt av skilda personer och vid olika tidpunkter.

Både Johan Asplund (1987) och Lars-Erik Berg (1992) menar att utifrån sett är en lek svår att förstå. De uttrycker båda att lek inte har några yttre mål eller syften utan utgör sin egen anledning. I Annika Holms examensarbete (1996) definieras lek som ett andrum, en handling, som kan skapa ny energi och inspiration.

En persons lek som ofta innebär rörelse har sällan ett mål resonerar Fredrika Mårtensson i en intervju av Nina Gunne (2005). Lek beskrivs i "Svensk etymologisk

Foto 2: Pojke som leker på mångformad sittmöbel.

ordbok" som: hastig rörelse, kamp, spel, skämt, hoppa och dansa (Hellquist 1922). Lek är en aktivitet som sysselsätter en eller flera personer under en viss tid (Stenberg 2007). Eftersom tiden inte är viktig i leken, upplevs timmarna passera snabbt (Knutsdotter 1992). Däremot, menar Annika Holm (1996), är lek sedd utifrån avgränsad i tid och plats. Att försöka återskapa samma lek på en annan plats vid ett annat tillfälle går inte menar hon. Holm skriver att ny lek skapas hela tiden även om lekreglerna är lika. Den som leker har sin egen ordning i leken. I lek går det inte att fuska eftersom reglerna enkelt går att ändra (Asplund 1987).

I ett likartat resonemang uttrycker Gunne (2005), Hoflin (1998) och Holm (1996) att lek är en förenkling av verkligheten i fragment, som både kan vara lättsamma och allvarliga. De resonerar alla på liknande sätt, att den som leker "går in i en värld" som han bestämmer över och upplever positivt. De tre författarna är eniga om att i leken finns inga måsten. Leken är som en frizon där inget dåligt kan hända (Apter 1991). Knutsdotter (1992) anser att en lek är på riktigt i leken, men på låtsas sedd utifrån.

Syftet med lek är att ha skoj uttrycker både Asplund (1987) och Berg (1992).

Det är en frivillig aktivitet, som är överflödigt utan fysisk nödvändighet skriver Asplund (1987). Han definierar lekens motsats som nytta.

Holm (1996) menar att lek inte går att påtvinga. Hon förklarar att den lekande måste hitta sin egen motivation. Det är lusten och spontaniteten som definierar leken (Flemmen 2009; Hangård 1985).

Lekens betydelse

Ju tätare en stad byggs desto viktigare blir de fria ytorna mellan stadens hus resonerar Anna Lenninger (2009 muntl.). Hon menar att barn och vuxna fortfarande behöver ytor att röra sig på även om de bor i staden. Därför blir också lekplatsen en viktig och stimulerande aktivitetsyta.

I en lek är det skeendet som ger leken ett värde, inte att det finns ett mål eller vad den lekande lär sig genom handlingen resonerar Kjetil Steinholt (Gunne 2005) och Holm (1996). Den utgör sin egen anledning och följs av en känsla av spänning och glädje (Asplund 1987; Huizinga 1938). En person ser mening i sin lek anser Kjetil Steinholt i intervju med Gunne (2005). Han menar också att leken gör att personen som leker identifierar sig med platsen (Gunne 2005). Många gånger upptar leken hela den lekandes uppmärksamhet och skapar en sorts självförglömmelse (Berg 1992; Steinholt genom Gunne 2005). Att låta sig bli förförd av lek fungerar avstressande menar Fredrika Mårtensson (Gunne 2005). Hon uttrycker att lek påverkar hälsan positivt och det egna välbefinnandet samt skapar glädje. I lek upplevs trygghet och frihet från andras krav (Holm 1996). Lek skapar en befrielse från den verkliga världen (Hoflin 1998).

Även om lek inte har något mål så är det ett mycket bra medel för inlärning och utveckling (Stenberg 2007). Leken skapar upplevelser och erfarenheter utan någon medveten ansträngning resonerar Steinholt (Gunne 2005). Leken ger den lekande nya insikter (Steinholt genom Gunne 2005; Holm 1996). Leken lär oss att vi ska leka mer menar de. Att leka är ett sätt att lära sig förstå tillvaron genom egna erfarenheter (Knutsdotter 1992; Olsson 2008).

Foto 3: Belysning kan ge en plats mer lek i mörkret.

Lek består bland annat i spänning, öppenhet, ovisshet, överraskning och slump menar Holm (1996) och hon resonerar att lek lockar till mer lek. Vuxna ser gärna att leken har en funktion vilket hämmar lekens kännetecken såsom spontanitet och lustfylldhet (Hangård 1985).

Lek ska man ägna sig åt om man tycker det är roligt och stimulerande (Holm 1996). Hoflin (1998) menar att handlingen i lek brukar medföra intensiva känslor av rädsla, osäkerhet och utmaningar. Hon uttrycker att situationerna ofta står i motsats till den vanliga upplevelsen av tillvaron. Att få ta risker hör till en persons utveckling (Olsson 2008).

Kvalitéer som gynnar lek på en lekplats

Utomhus är en person ofta extra uppmärksam och undersöker den omgivning som han passerar menar Mårtensson (Gunne 2005). Kylin menar att barn undersöker automatiskt miljön med sina sinnen och kroppen, medan en vuxen däremot främst ser de fysiska egenskaperna (ibid.). Grunden till all kunskap är att kunna kommunicera med kroppen resonerar Mårtensson (ibid.).

Eftersom lek beror av en persons förhållningssätt och mentala inställning kan lek bryta fram var som helst uttrycker både Asplund (1987) och Holm (1996).

De skriver att där det sker blir platsen lekplats. Leken kan inte planeras, men den kan gynnas (Råsmark 2008). En plats med stor variation har större chans att inspirera fler till lek och att ta sig an utmaningar menar Holm (1996). Hon skriver att lek gynnas där en person känner sig trygg.

Utomhus är platsen grundläggande för leken resonerar Steinsholt (Gunne 2005). Mårtensson uttrycker att platsen styr leken och landskapet leker med barnen (ibid.).

En plats får inte bli för städad, löst material måste finnas menar Flemmen (2009 muntl.). Inte heller bör alla risker byggas bort, då blir miljön fattig på stimulans (Boverket 2000). En säker miljö betyder ofta att den saknar inspiration (Flemmen 2009 muntl.).

Leken är en frivillig aktivitet som kräver sin frihet (Asplund 1987; Huizinga 1938). Att ge uppmaningarna: ”Var nu lite spontan!” och ”Försök vara lite mera lekfull!” motsäger sig själva (Berg 1992). Men interaktionen med andra i lek är väsentlig (Holm 1996; Sandberg 2002). Leken är en träning i social kompetens som består av interaktion mellan personer (Gunne 2005; Sandberg 2002). För att flera ska kunna leka med varandra måste deltagarna kunna sätta sig in i hur de andra tänker, resonerar både Holm (1996) och Sandberg (2002). De menar att personkemin måste stämma.

Sedan några decennier går vuxenhet på kollisionsskurs med lekfullhet uttrycker Holm (1996). Knutsdotter (1992) anser att många vuxna känner sig löjliga och rädda att göra fel när de leker. Följden blir att leken upplevs negativt menar hon. Det finns vanor, prestationskrav, begränsande självbilder, plikter och måsten som hindrar leken (Holm 1996). Begränsningen är att en vuxen många gånger förutsätter ett ändamål med handlingen, vilket ett barn inte gör (Berg 1992). Det är inte meningen att lek ska producera något genom sin aktivitet, lek söker inte något reellt resultat. (Berg 1992; Råsmark 2008). Dagens samhälle förhöjer plikttröget arbete och ser till att tiden inte spills med lek menar Hangård (1985). Handlingar anses behöva ett syfte, det räcker inte med aktionen självt, utan den måste bekräftas av sitt resultat (Hangård 1985). Varje person, menar Manne af Klintberg (2009 muntl.), måste se till att bejaka barnet i sig och på så sätt behålla sin beredskap att leka.

Foto 4: Avtryck i en husfasad kan skapa lek. På fotot är avtrycket format som en person.

Planering och utformning för lek utomhus

En plats bör uppmana till spontana experiment och skapande menar Steinsholt (Gunne 2005). Han uttrycker att en lekplats bör inspirera till många olika sorters lek. En plats som har flera olika objekt, som går att använda på skilda sätt har större chans att inspirera fler till lek och att ta sig an utmaningar (Holm 1996).

Benny Schytte (2009 muntl.) anser att en lekplats sällan behöver vara komplicerad. Efter en tids användning av en lekplats bör den utvärderas mot de mål som satts upp. Schytte resonerar att man då kan få värdefull information om platsen fungerar för sitt syfte. Han menar också att en lekplats är med fördel inte helt tillrättalagd och färdig på förhand. I leken söker den lekande utmaningar (Olsson 2008). Är lekplatsen liten kan löst material och buskage öka utmaningarna menar Fredrika Mårtensson (Gunne 2005). Flemmen (2009 muntl.) ser att det har blivit svårt att hitta löst material, som kottar, mindre stenar och pinnar, på en lekplats.

För att en lekplats utomhus ska fungera bra bör det först finnas en spänning mellan platsen och personen menar Fredrika Mårtensson (2004). Hon beskriver att lek ute handlar om dynamik och att hitta rytm. En plats bör ha flera dynamiska punkter där leken ges möjlighet till förändring. En dynamisk punkt är, menar Mårtensson, en plats där olika lekaktiviteter osynligt

korsar varandra genom personerna som leker. Vid planering av en lekplats bör delarna inom lekplatsen inte behandlas som separata objekt utan objekt relaterade till varandra menar Mårtensson (2004). På så sätt främjas även den fysiska rörelsen resonerar de. Delar som till exempel rutschkanan ger den lekande en tydlig riktning återger Gunne (2005). Rörelseriktningen bör fångas upp i något annat, till exempel ett buskage som kan föra leken vidare.

Asbjörn Flemmen (2009) anser att många lekredskap idag lockar den lekande till sittande aktivitet vilket leder till passivitet. Han menar att stillasittande är något som fortsätter genom hela vuxenlivet. Lenninger (2009 muntl.) förstärker detta budskap med att lekplatserna speglar de vuxnas värderingar. Idag skjutsas många till och från skola och fritidsaktiviteter. Leken sker också allt oftare inomhus (Lenninger 2009 muntl.). Att få ta risker och fysiska utmaningar är grundläggande i leken och påverkar upplevelsen av en plats (Sandberg 2002).

Ett lekredskap kan betraktas som en inkastare, något som börjar leken menar Titti Olsson (2008). Hon anser att redskapet ofta är något som bryter av mot den omgivande miljön och lockar till att utforskas.

Idag skapas lekplatserna mer integrerade i sin omgivning i landskapet och estetiken kring dem betyder mycket för vilken lek som utvecklas (Mårtensson genom Gunne 2005; Lenninger 2009 muntl.). Utomhusleken är till största delen fysisk och de lekande kommunicerar mest med kroppen utan ord (Mårtensson 2004).

En lekplats bör påverka sinnena och gravitationen för den lekande menar Flemmen (2009). Gungan är ett bra exempel på en sinnlig upplevelse (Gunne 2005). Widarsson (2009) menar att vatten är ett annat element som sporrar upptäckarglädjen. Han anser att en dagvattendamm kan göra samhället nytta och samtidigt skapa lek för de passerande. En damm kan skapa en relation till vatten förutsatt att den inte hägnas in.

Lenningers syn (2009 muntl.) på lekplatser är att lekplatsen bör innefatta oss alla och inte bara barnen. Denna åsikt förstärker Schytte (2009 muntl.) genom att vända sig till alla som planerar lekplatser. Han menar att det är viktigt att de som har möjlighet att påverka innehållet i lekmiljöerna ser till att det skapas platser där olika målgrupper kan samsas. Med fler lekplatser

Foto: Kumla kommun

Foto 5: En träplatta på marken kan också skapa lek.

också anpassade för vuxna skulle troligen åsikten att vuxna inte leker minska. Birgitta Knutsdotter (1992) menar att vuxna ofta känner sig löjliga och rädda att göra fel när de leker. Lars-Erik Berg (1992) har samma uppfattning. Han skriver att en vuxen många gånger förutsätter ett ändamål med sin handling och så även i lek. Berg resonerar att en vuxens lek ofta begränsas på grund av att en vuxen är mer erfaren än ett barn. Eftersom en vuxen lätt kan tro sig veta resultatet av en enkel handling, som lek ofta är, finner de sällan ett ändamål med handlingen. Istället för att låta sig ryckas med i lek begränsas ofta en vuxen av sina tankar (Berg 1992).

Boverket (2000) uttrycker att barn behöver spännande miljöer att utvecklas i samtidigt som Fredrika Mårtensson menar (Gunne 2005) att utformningen av lekplatser ofta har reglerats av utrymme och säkerhet. Hon anser att lekredskapsfabrikanterna länge haft en dominerande roll och de skapar redskap efter funktioner som de anser att barn behöver. En lekplats har under senare delen av 1900-talet varit näst intill standardiserat utformad uttrycker Krister Svensson (Gunne 2005).

Lekplatsen ska ge de utmaningar som personen som leker söker menar Hoflin (1998). Med fler och fler som väljer att bo i staden är det viktigt att skapa inspirerande platser utomhus för lek och aktivitet, både för barn och

vuxna (Råsmark 2008). De som kan påverka utemiljöns innehåll måste skapa utrymme för den lekande personen (Gunne 2005).

Mina reflektioner kring tankar om lek

Det går att definiera lek på många olika sätt. Varje författare har sin bild av vad lek innefattar. Jag har i alla mina källor funnit en positiv inställning till lek. Det tolkar jag så att lek är bra för hälsan och skapar välmående. Det finns tyvärr en stor brist på litteratur som berör ungdomar och vuxna och deras lek. Jag har inte heller funnit några resultat från studier som berör vuxna och spontanlek utomhus. Eftersom lek ofta innebär rörelse och rörelse är bra för hälsan bör det också vara ett bra skäl att främja lek för ungdomar och vuxna.

Lek gynnas både av den fysiska platsen och genom inställningen hos den som besöker platsen. Eftersom leken styrs av den som leker kan han alltid vända sin lek till en positiv upplevelse. Lek som upplevs tråkig förlorar snart sin drivkraft och motivationen sinar. En person som agerar spontant skapar ofta mycket lek. En tydlig markering av lekplatsen bör signalera att här är det tillåtet att leka. Det kan underlätta för de mer eftertänksamma, som har svårare att släppa loss, att komma igång med leken. Lekobjekten måste tydligt förmedla att de också kan användas av ungdomar och vuxna. En lekplats måste inge trygghet för att gynna lek. Leken ger en person möjlighet att utmana sig själv på ett fritt plan utan krav. För en vuxen är det den starkaste kontrasten till vardagen. Vuxna borde oftare använda sin kropp för att utforska närmiljön utomhus. En vuxen måste många gånger påminnas för att stanna upp och känna på stenen eller klafs i sumpmarken. De väljer gärna den breda gångvägen när de rör sig ute. En vuxen gör ofta som han alltid har gjort och tänker sällan på att utforska en plats på ett nytt sätt. En lekplats kan gynna lusten att göra nya erfarenheter.

Fysiskt gynnas lek av en varierad plats. Variationen är en fördel både för olika slags lek, personer och åldrar. Lekplatsen ska vara enkel att använda, till och med en mur kan vara ett lekobjekt på en lekplats. Den som balanserar på muren upplever kanske inte aktiviteten som en lek, även om betraktaren ser det så.

Vid beslut om byggnation av en lekplats, bör man också fatta beslut om att den ska utvärderas efter färdigställandet. Jag bedömer att det lämpligen kan ske inom två till tre år och att hänsyn då tas till användarnas synpunkter. Det är viktigt att det finns pengar till att etappbygga och göra utvärderingar för att skapa så bra lekplatser som möjligt.

Metod

Detta examensarbete bygger på en bred teoretisk bakgrund om lek utomhus och information som erhållits från samarbetet med Kumla kommun. Arbetet är strukturerat i två delar, en undersökande och en gestaltande del. I den undersökande delen beskriver jag genomförandet av en workshop om lek i Kumla kommun. Ur de grundläggande teorierna om lek och från resultatet av workshopen urskiljer jag riktlinjer för gestaltande av en lekplats.

I den andra delen presenteras Kumla, dess lekmiljöer idag och mitt förslag till en ny lekplats i Kumla. Lekplatsens gestaltning bygger på en inventering och analys av området för lekplatsen och de riktlinjer som jag urskiljt i första delen. Gestaltningen presenteras både genom text och bild.

Workshop

Den 9 juni 2009 genomfördes en workshop om lek i Kumla. Syftet med denna var att erhålla synpunkter och värderingar kring lek från personer i Kumla, med praktiskt lokalt perspektiv. Denna workshop utformades i samråd med stadsträdgårdsmästare Edit Ugrai. Resultatet dokumenterades genom anteckningar och insamling av skriftliga övningar under workshopen.

Workshopen hölls i Kumla under en förmiddag, med deltagare från staden, som alla var över 18 år. Ugrai svarade för invitationen och tio personer deltog i övningen. Merparten var tjänstemän från Kumla kommun, men bland deltagarna fanns även två politiker och en konstnär. I gruppen medverkade kommundirektör Annika Hallberg, kommunalrådet Annica Eriksson och ordföranden i barn- och utbildningsnämnden Katarina Hansson. Från miljö- och byggnadsförvaltningen deltog stadsarkitekt Kurt Larsson och arkitekten för bygglov och planer Per Flodström. Från kultur- och fritidsförvaltningen kom stadsträdgårdsmästare Edit Ugrai, trädgårdstekniker Birgitta Magnusson och parkarbetare Mirjam Holmberg. Tekniska förvaltningen var också representerad genom planeringsingenjör Bertil Ringqvist. I gruppen deltog

också konstnären Olle Medin, som samarbetar med Kumla kommun. Workshopen leddes av mig och dokumenterades löpande med minnesanteckningar.

Deltagarna kom oförberedda till träffen. Jag ville att deras tankar och åsikter om lek skulle komma spontant vid de olika delövningarna i workshopen. Ugrai hade endast förhandskännedom om huvuddragen i workshopens upplägg. Orsaken till detta var att hon själv skulle kunna delta på liknande premisser som övriga deltagare.

Jag valde att placera borden och stolarna i en fyrkantsformation med mig ensam framför projektorduk och whiteboard. Uppställningen valdes så att alla deltagarna skulle kunna ha ögonkontakt med varandra och att min roll inte skulle bli för dominant.

Inledningsvis presenterade deltagarna sig själva och vi lyssnade tillsammans på ett kort radioprogram om lek.

Foto: Per Olof Lindh

Foto 6: Iordningställande av rum inför workshop om lek.

Associationsövningar och diskussion om lek

För att släppa loss tankarna och skapa bra förutsättningar för en givande diskussion genomfördes två associationsövningar i vilka deltagarna skulle reflektera kring lek. Ordassociationsövningen genomfördes först. Den utfördes enskilt och handlade

om att placera lek med ett kryss på en skala mellan två motsatsord (se bilaga 1). För att välja vilka ord som skulle vara med i övningen skrev jag ner alla ord som jag relaterar till lek. Jag parade sedan ihop dem i motsatsförhållanden och valde vilka par som tillsammans kunde beskriva lek på ett brett sätt. Under den andra övningen, bildassociationen, fick deltagarna möjlighet att diskutera med varandra. Sex bilder som visade skilda platser var placerade på olika ställen i rummet (se bilaga 2). Deltagarna skulle med tre ord för varje bild värdera de sex bilderna.

För att utveckla tankegångarna efter övningarna återgick alla till sin sittplats för en fri diskussion om lek. Min roll var här att se till att alla kom till tals och att leda diskussionen vidare inom olika ämnesområden för lek.

Foto 7: Under bildassociationsövningen fick deltagarna röra sig runt i rummet.

Föredrag om lek och kreativ övning

Min syn på lek och resultaten av mina förberedande studier kring lek sammanfattade jag muntligt med ett bildspel.

Slutligen fick workshopdeltagarna leka. De skulle i mindre grupper måla varsin tavla med titeln ”Lek för oss”. Varje grupp gavs ett stort cirkelformat pappersark. Den runda formen medförde inget upp och ner eller några hörn. Efter avslutad målning fick de ge egna beskrivningar av sina verk.

Foto 8: Tre mindre grupper bildades för den kreativa övningen och deltagarna målade tavlan ”Lek för oss”.

Gestaltningprocessen

Inför min gestaltning av en ny lekplats i Kumla förberedde jag underlag till inventering. Jag tog med mig ett utskrivet ortofoto, en enkel grundkarta och kamera vid besök av området för lekplatsen. Genom Kumla kommun fick jag ta del av generell information om staden och dess olika offentliga platser. Jag bedömde att SWOT- och Lynchanalyserna inte var lämpliga i den här situationen eftersom de båda inte fungerar så bra när ett mindre område ska analyseras. Mitt område för lekplatsen är nästan lika stort som tre fotbollsplaner. Mitt val var istället att inventera efter ett antal rubriker, som gav en detaljerad platsanknuten inventering och analys. Rubrikerna var plats, terräng, vegetation, ankomst, entréer, rörelse, klimat, ljud, ljus, siktlinjer, rumsbildningar och lekvärden, som tillsammans täcker in utemiljön ur flera skilda perspektiv.

Utifrån analysen bröt jag ner området för lekplatsen i fem delområden. För varje delområde definierade jag karaktärer, som beskrivits med fem nyckelord och ett fotomontage. Karaktärerna ger en vision och de stora dragen för hur delområdena i lekplatsen bäst bör gestaltas. Till visionen visas också tre exemplifierande foton på hur lekplatsen skulle kunna gestaltas. Inför gestaltningsarbetet inspirerades jag av metoden Identity Tool Kit (Koblanck 2010) som med ord och bilder visualiserar tankar och idéer i olika steg.

Gestaltningförslaget ”Ett avtryck” har växt fram ur många skisser och samtal med handledare och deltagare från workshop. Det färdiga förslaget presenteras med ett antal planer, diagram och illustrationer.

Resultat

Gestaltningen för lekplatsen ”Ett avtryck” i Kumla grundade jag på flera olika förstudier. Genom en workshop om lek i Kumla fick jag flera synpunkter med lokal förankring. Litteraturstudier och muntliga källor gav en teoretisk bakgrund. Inventeringen och analysen för lekplatsen bygger på flertalet platsbesök i Kumla och parkområdet. Den teoretiska bakgrunden om lek och resultatet av workshopen är basen för riktlinjerna för gestaltning av en lekplats.

Workshopens deltagare såg positivt på vad lek innebär. De nämnde dock att vuxna kan känna motstånd till att börja leka därför att det inte upplevs som tillåtet. Gruppen ansåg att en lekplats ska beröra sinnena och skapa glädje.

Sammanfattningsvis byggs en lekplats upp av olika lekobjekt som måste samspela för att få en bra dynamik på platsen. För att ungdomar och vuxna också ska känna sig tillåtna att leka på en lekplats är det särskilt viktigt att anpassa lekobjekten i storlek och svårighetsgrad.

Definition av lek enligt deltagare i workshop

Deltagarnas åsikter är av stort värde att väga in i riktlinjerna och gestaltningen av en lekplats i Kumla. Däremot var inte upplägget sådant att det ger möjligheter till några generella slutsatser.

Ord- och bildassociation, diskussion och kreativ övning

I ordassociationsövningen fick deltagarna definiera sin syn på lek. Jag tolkar gruppen som mycket positivt inställda till lek. Svaren tyder på att lek är en frivillig och önskvärd handling, som för det mesta är spontan och sker utomhus. Associationen av lek tenderar att kretsa kring unga personer.

Bildassociationerna hade flera skilda värderingar. Där var det svårt att tolka vad det var i bilden som

fick deltagaren att välja just de tre värderande orden. Åsikterna om bilderna blev tydliga under diskussionen.

Jag noterade att deltagarna hade lättare att uttrycka sig om barns lek än att relatera sig själva till lek. Frågor som berörde belysning och lek hade gruppen inte funderat lika mycket kring, som vad de önskar att en lekplats ska innehålla.

Den kreativa lekövningen med att måla en tavla upplevde deltagarna svår till en början. Väl inne i målandet var det istället svårt att sluta. Tavlorna ihop med gruppernas egna beskrivningar av sina verk gav ytterligare konkreta förslag på objekt med högt lekvärde.

Figur 1: Tavlorna ”Lek för oss”, vardera 100 cm i diameter, innehåller alla vatten, natur och djur eller människor. Grupperna ansåg att olika markmaterial, flera entréer och variation i markhöjd var viktiga element.

Sammanfattande definition av lek från workshopen

Deltagarna i workshopen kom fram till att behovet av spontana mötesplatser i Kumla är annorlunda än i storstaden. I Kumla har alla sin lilla täppa. Här har lekplatsen en social betydelse för interaktion och samvaro i offentlig miljö. De menade att aktiviteten i leken gör att personer interagerar på ett positivt sätt.

Gruppen tyckte att ett varierat innehåll, något oväntat och variation i skala lockar till lek. De kände också att lek är starkt kopplat till barn och att vuxna ofta avstår från lek. Därför behöver de känna att det är tillåtet att leka. Deltagarna konstaterade att det är tråkigt att leken knappt finns i vardagslivet samtidigt som vuxna ofta betalar för arrangerad lek. Gruppen menade att det är ovant för en vuxen att spontant leka. De önskade svårare utmaningar på en lekplats och en anpassning i skala av lekobjekten för att de själva ska börja leka.

Gruppen uttryckte att en lekplats gärna får se bra ut även när ingen använder den. De tyckte att den skulle kunna jämföras med offentlig konst. Samtidigt uttryckte de att det är viktigare att den är multifunktionell än vacker.

Deltagarna hade också synpunkter på belysning. De konstaterade att belysning kan göra så att lekplatsen kan användas bättre i mörker. De menade att ljuset skapar en känsla av trygghet.

Under diskussionen kom gruppen fram till att en lekplats så långt som möjligt ska anpassas för lek året

runt. De tyckte att naturen är en ovärderlig resurs, som kan inspirera till många lekar. Inte minst buskage och stora stenar.

Deltagarna påpekade att en lekplats ska beröra sinnen. De exemplifierade med kompisingor, som går att använda i grupp och är enkla att hantera.

Foto 9: Kompisingan är mycket uppskattad av både barn och vuxna.

Enligt gruppen ska en bra lekplats ha flera ingångar, mer eller mindre tydliga och mer eller mindre tillgängliga. Marken ska ha en variation i topografin och en variation i material.

Deltagarna uppfattade vatten som ett mycket positivt inslag i lek, men i närheten av små barn kan det också vara en riskfaktor. Gruppen menade att lekplatsen självklart ska hålla hög säkerhet utan att bli tråkig. Gruppens gemensamma slutsats var att lek är lust och glädje.

Stilla			II	IIIIII	I	Rörelse
Roligt	IIIIII	III				Tråkigt
Ute	I	IIII	IIII			Inne
Ensam			IIII	II	IIII	Tillsammans
Snabbt	I	IIII	IIII			Långsamt
Fridfullt		I		IIIIII	II	Spännande
Ung	I	IIII	III	I		Gammal
Farligt	II	IIII	II		I	Ofarligt
Bra	IIIIIIII					Dåligt
Utmanande	II	IIIIII	I			Enkelt
Spontan	IIII	IIII	I			Planderad
Oönskad				II	IIIIII	Önskvärd
Frivillig	IIIIIIII					Påtvingad

Figur 2: Sammanställning av deltagarnas svar från ordassociationsövningen. De grönmarkerade orden visar vilket av motsatsorden som deltagarna närmast definierar lek med. Gruppen tycker att lek innehåller en viss mängd utmaning och uppfattas mer med tillsammans än med ensam. De tycker att lek är en frivillig handling.

Konklusion för gestaltning av en lekplats utomhus

Foto: Per Olof Lindh

Foto 10: Skulptur Kumla "Kung för en dag".

Min definition av lek

Lek är en mållös handling som skapar njutning för stunden. I lek finns en blandning av spänning och glädje. Leken drivs framåt av utmaningar.

Definitionen av lek bygger på åsikter från Johan Asplund (1987), Lars-Erik Berg (1992), Asbjörn Flemmen (2009 muntl.), Torben Hangård Rasmussen (1985), Johan Huizinga (1938), Fredrika Mårtensson (Gunné 2005), och Titti Olsson (2008).

Foto 11: Avskärmning av betong mellan lekyta och mindre bussgata. Avskärmningen används även som sittbänk, balansgång och som rail för inlinesåkare. I mörker tänds infälld blå belysning, som också blir ett ledljus längs gatan.

Min definition av lekobjekt

Ett lekobjekt är ett fysiskt föremål som gynnar lek. Det kan antingen generera fantasilek eller lek med rörelse. Lekobjektet kan ta många olika fysiska uttryck, stora som små. De kan både användas indirekt och direkt i leken. Ibland så kommer objekt som inte är avsedda för lek ändå att användas som lekobjekt. En trottoarkant kan till exempel bli en balansbom. Vanligast är att prefabricerade lekobjekt tydligt annonserar att de är avsedda för lek genom färg och form.

Mina reflektioner för gestaltning av en lekplats utomhus

Vardagens många plikter och åtaganden skapar ett behov av mållösa aktiviteter, som lek. Barn leker, och lär bland annat genom leken. Ungdomar och vuxna skulle leka mer om lekplatserna också var anpassade för dem. Skalan på lekobjekt och storlek på område har stor betydelse för vilka personer som leker där. Lekplatsen är en offentlig mötesplats, som ska skapa interaktion mellan personer och lekobjekt.

Planeraren som ritat en lekplats måste komma ihåg att platsen ska attrahera allmänheten och förmedla trygghet. Den ska fånga uppmärksamheten från de som passerar, vara enkel att använda och kunna upplevas som en installation.

Det är viktigt att det finns möjlighet till olika svåra utmaningar på en lekplats. Svårighetsgraden är individuell och beror bland annat på personens storlek, motorik och intelligens. En utmaning innebär ibland en viss risk att skada sig. Den som leker måste få möjlighet att ta vissa risker i sin lek utan att det blir alltför farligt.

Inom en lekplats ska det finnas möjlighet till både enskild lek och lek i grupp. Lek bygger på fantasi och fysisk rörelse som gynnas av både fasta och lösa objekt på en plats. De fasta lekobjekten placeras så de får en direkt relation till varandra. Relationen ger möjlighet till en god lekdynamik. Objekt som kan störa dynamiken är bland annat staket eftersom de bromsar in rörelsen hos den som leker. Beroende på dess utformning kan ett staket också bli lekobjekt.

Riktlinjer för gestaltning av en lekplats i Kumla

Följande punkter sammanfattar ett förslag till riktlinjer för gestaltning av en lekplats som även ska gynna lek för ungdomar och vuxna. Riktlinjerna kan härledas ur den teoretiska delen om lek och ur resultaten från workshopen. Punkterna är rangordnade med den enligt mina erfarenheter viktigaste punkten först.

Lekplatsen ska:

- anpassas till olika åldrar genom storlek och svårighetsgrad på lekobjekten
- uppmuntra rörelse och fantasi
- innehålla lekobjekt som placeras med tanke på rörelseriktningar
- vara enkel att använda
- gynna både ensamlek och lek tillsammans
- gynna interaktion mellan personer
- beröra sinnena
- visa en synlig årstidsväxling med en varierad vegetation
- innehålla lekobjekt med flerfunktionell användning
- vara tillgänglig med flera tydliga entréer där minst en är tillgänglighetsanpassad
- delas upp i större och mindre rum
- gynna lek i olika väder
- utnyttja terrängen så utsiktsplatser och gömställen bildas
- innehålla en variation i markmaterial med ytor som oregelbundet väver i varandra
- ha en närhet till någon form av vatten
- lekfullt kunna belysas för en förlängd användning under året
- kunna upplevas som en installation

Vid utförandet av lekplatsen med lekobjekt och markunderlag följs de Svenska och Europeiska standarderna som antogs 1999 och reviderades 2009 (Hags 2009). De förklarar bland annat lämpliga markunderlag för olika fallhöjder från lekobjekt och rekommenderar storlek på mellanrum på lekobjektens delar så den som leker inte ska fastna.

Foto 12: Naturmark bidrar med mycket löst material som sten, pinnar och kottar.

Foto 13: Volymen i olika höjd inspirerar till lek med klättring.

Foto 14: Linbanan ger både fart och en känsla av viktlöshet.

Foto 15: En stor men grund vattenbassäng ger plats för många att springa, stå och skvätta vatten.

A photograph of a tree trunk and its bare branches against a white background. The tree trunk is on the right side, showing a rough, reddish-brown bark. Several bare branches extend from the trunk towards the left. The text 'DEL 1' is overlaid on the upper part of the image, and 'DEL 2' is overlaid on the lower part, both in a sans-serif font. The 'DEL 2' text is colored red to match the tree's bark.

DEL 1

DEL 2

Program för lekplatsen och gestaltungsförslaget "Ett avtryck"

Figur 3: Skisser från Djupadalsparken idag.

Personlig reflektion om lek i Kumla

Figur 4

Jag har med figur 4 illustrerat mitt sätt att se på lek i Kumla. Björkkvisten som korsar bilden kan jämföras med lek i utemiljö. Symboliken bygger på en grens sätt att växa med förgreningar och frökapslar. Jag menar att leken följer grenen med hur den förgrenar sig över en stad. Vid grenens frökapslar återfinns lekplatser. Där märks leken tydligt. På bilden syns flera personer i olika åldrar. Alla personerna leker, men på olika sätt. Några av dem är fysiskt aktiva och andra sitter stilla och fantiserar.

Det är personerna som skapar leken. I lek är naturen mycket viktig. Kottarna på bilden visar att naturen kan användas på många olika sätt. I bakgrunden kan betraktaren förnimma den rörelse som lek skapar. Spåren på bilden betyder att lek ger fysiska spår på en plats, men också minnen hos de som leker. Lek är något som ofta relateras till glädje. Den röda tråden är leken.

Kumla

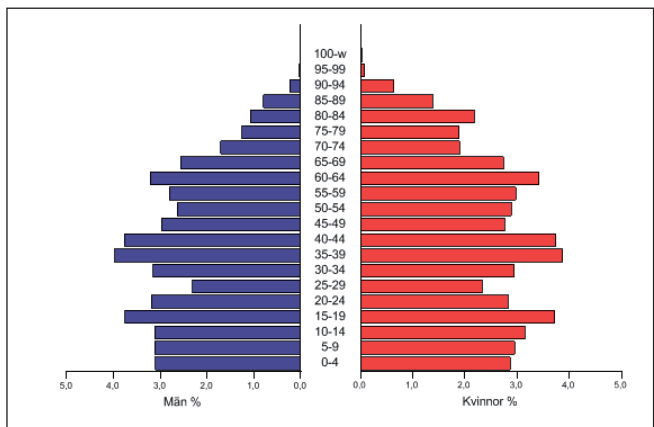

Figur 5: Sverige med Örebro län, markerat med grått, och Kumla kommun, markerat med vitt.

Figur 7: Kumla tätort (gul yta) med omgivning. Orangea ytor markerar kommande exploateringsområden. Järnvägen (svartvit linje) går genom Kumla i nordsydlig riktning. Den röda fyrkanten markerar området för den nya lekplatsen.

Utomhusaktiviteter i Kumla

Figur: Kumla kommun

Figur 6

Kumla stad ligger i Örebro län cirka 2 mil söder om Örebro stad. År 2008 hade tätorten 13791 invånare med en ganska jämn fördelning mellan män och kvinnor och åldrar, se figur 6.

Tätorten ligger mitt på en rullstensås på Närkeslätten och består till största delen av villor och småhus. Idag växer samhället norrut mot Örebro, men nya bostadsområden planeras österut.

Foto: Kumla kommun

Foto 16: Lekplats Bondgårdsgatan i Kumla.

Inom tätorten Kumla finns drygt 50 lekplatser för barn mellan ett och nio år (Grönplan Kumla kommun 2007). De är fördelade mellan förskolegårdar, skolgårdar och kommunala och privata lekplatser. Platserna har varierande innehåll, men vanligast förekommande är sandlåda, klätterlek och gungor (Grönplan Kumla kommun 2007).

Förutom lekplatserna finns några områden för sportaktiviteter spridda inom bebyggelsen. Därutöver finns ett antal iordningställda grillplatser, som är placerade i Kumlas naturområden.

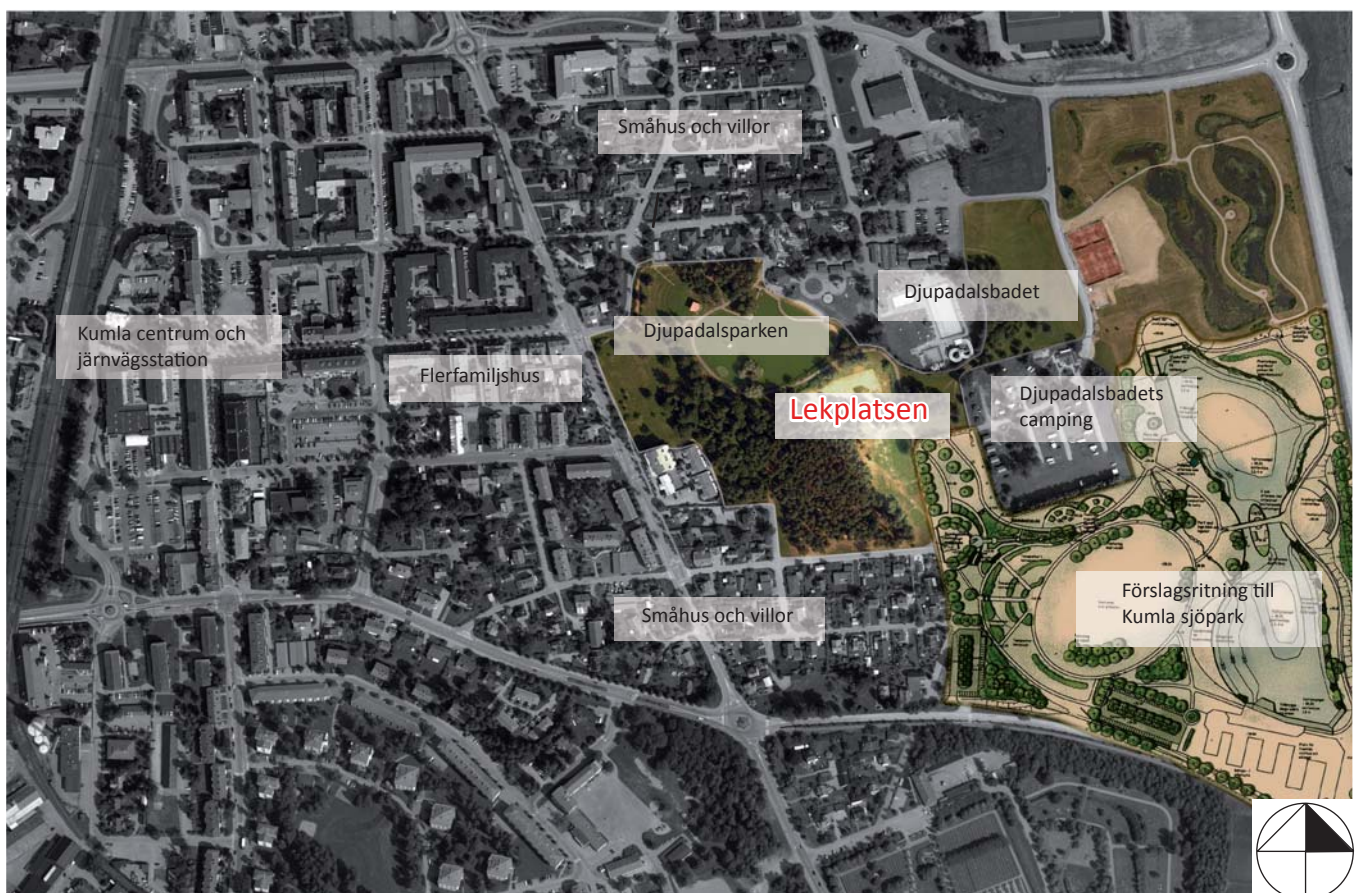

Foto 17: Lekplats Fasadvägen i Kumla.

Foto 18: Grillplats i Smedstorp, Kumla.

Översikt Djupadalsparken och Kumla sjöpark

Figur 8: Illustrationsbild över Kumla centrum och Djupadalsparken. Bilden visar också förslagsritningen till Kumla sjöpark med blandad lövvegetation och en stor konstgjord sjö.

Djupadalsparken sommar

Flygbild över Djupadalsparken med markering var foto 19 har tagits.

Foto 19: I förgrunden Djupadalsparkens branta grässluttning. På bilden syns även Kumlasjöns fontän.

Djupadalsparken vinter

Flygbild över Djupadalsparken med markering var foto 20 har tagits.

Foto 20: På vintern plogas Kumlasjön för skridskoåkning.

Fälten öster om Djupadalsparken

Flygbild över Djupadalsparken med markering var foto 21 har tagits.

Foto 21: Utsikt över fälten där Kumla sjöpark kommer att byggas.

Figur 9: Översikt över Djupadalsparkens rörelsestråk.

Ljud

Inom Djupadalsparken är bullerstörningarna minimala. De större trafiklederna ligger på stort avstånd från lekplatsen.

Klimat

Djupadalsparken ligger mycket skyddad mellan högre trädvegetation och sluttningen av Kumlaåsen.

Lekvärden

Djupadalsparken är enligt Kumlas Grönplan (2007) en festpark. Jag vill också beskriva den som en prydnadspark, eftersom mycket av dess innehåll betraktas bäst på håll. Leken gynnas av den befintliga löv- och barrvegetationen och den öppna grässluttningen. Kumlasjön har en liten sandstrand som delvis är tillgänglig för allmänheten. Vintertid blir Kumlasjön en skridskobana.

Kumla sjöpark

Kumla sjöpark ska enligt illustrationsplan bestå av både större och mindre öppna gräsytor. Inramningen av ytorna utgörs av olika former av lövvegetation.

Figur 10: Illustrationsplan över Kumla sjöpark.

Östra delen av parken består till största delen av en konstgjord sjö. Nära kontakt med sjön genom bryggor, stenar och sandstrand kommer att gynna lek. Även rinnande vatten som korsas av hoppstenar och broar är positivt för lek. Kumla sjöpark täcker en stor yta och är ett bra kompletterande parkområde till lekplatsen.

Inventering av lekplatsen

Siktlinjer och rumsbildning

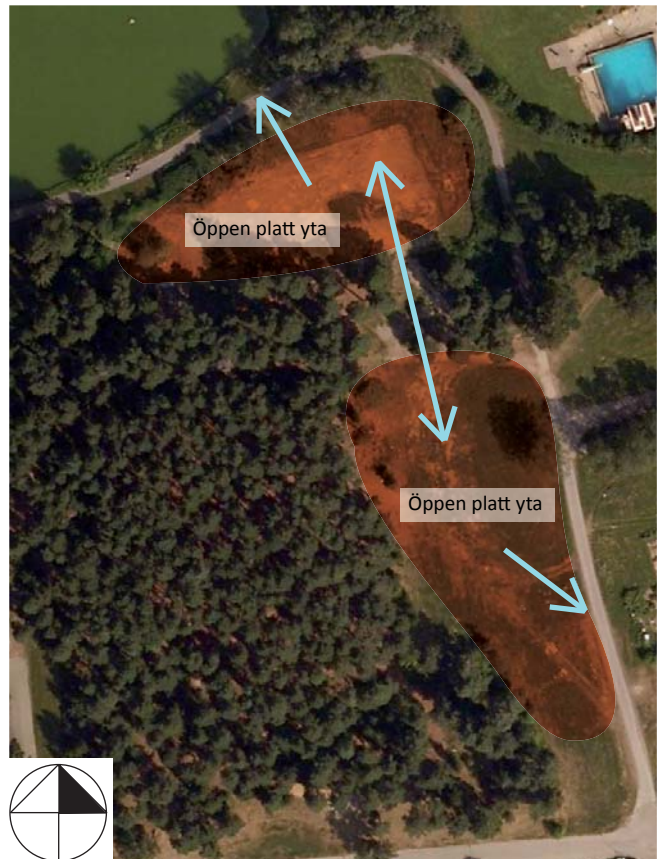
= siktlinje

Sikten inom lekplatsen är relativt god. Den är delvis skyddad av grövre trädstammar av tall. Lekplatsen är mycket öppen mot fälten där Kumla sjöpark kommer att byggas. Kontakten med Kumlasjön är däremot begränsad från lekplatsen.

= rumsbildning

Lekplatsen består av två större halvöppna rum. Rummen är inramade av buskage och höga träd. Terrängen inne på lekplatsen är platt och består av mer eller mindre slitna gräs- och grusytor.

Figur 11: Rums- och siktinventering av lekplatsen.

Belysning

Foto 22, ovan: Norra delen av lekplatsen. Hela lekplatsområdet är mycket mörkt. Platsen belyses inte idag.

Foto 23, till höger: Globformad belysningsarmatur längs gångvägar i Djupadalsparken.

Foto 24, ovan: Motionsspår i tallskogen på lekplatsen. Stolparna står med ett sådant avstånd att de inte håller ett kontinuerligt ljus längs spåret.

Foto 25, till höger: Nedåtstrålande belysningsarmatur längs motionsspår.

1. Västlig entré med något gömd stentrappa upp till lekplats.

3. Grässlänt mot Kumlasjön medför en höjdskillnad på 2-3 m från vattenytan till högsta punkt på lekplatsen.

2. Flerstammig krokig tall.

4. Fotot har tagits mot öster. Platt gräsyta med inramande 1,5-2 m högt buskage.

Figur 12: Översikt över lekplatsen med befintliga entréer. Siffrorna markerar var fotona har tagits.

5. Tallskog med undervegetation av yngre lövträd och örter.

6. Tallskog utan undervegetation.

Analys av lekplatsen

Figur 13
= förslag till nya rörelsestråk genom lekplats

Siktlinjer och rumsbildning

Vegetationen runt lekplatsen är vacker och värd att bevara så mycket som möjligt. För att öka kontakten med Kumlasjön skapas med fördel högre punkter inom lekplatsen. Sikten mot öster och Kumla sjöpark är god och är inte i behov av någon förändring.

Lekplatsens två befintliga rum bryts med fördel ner till flera mindre. Det ger platsen en bättre variation.

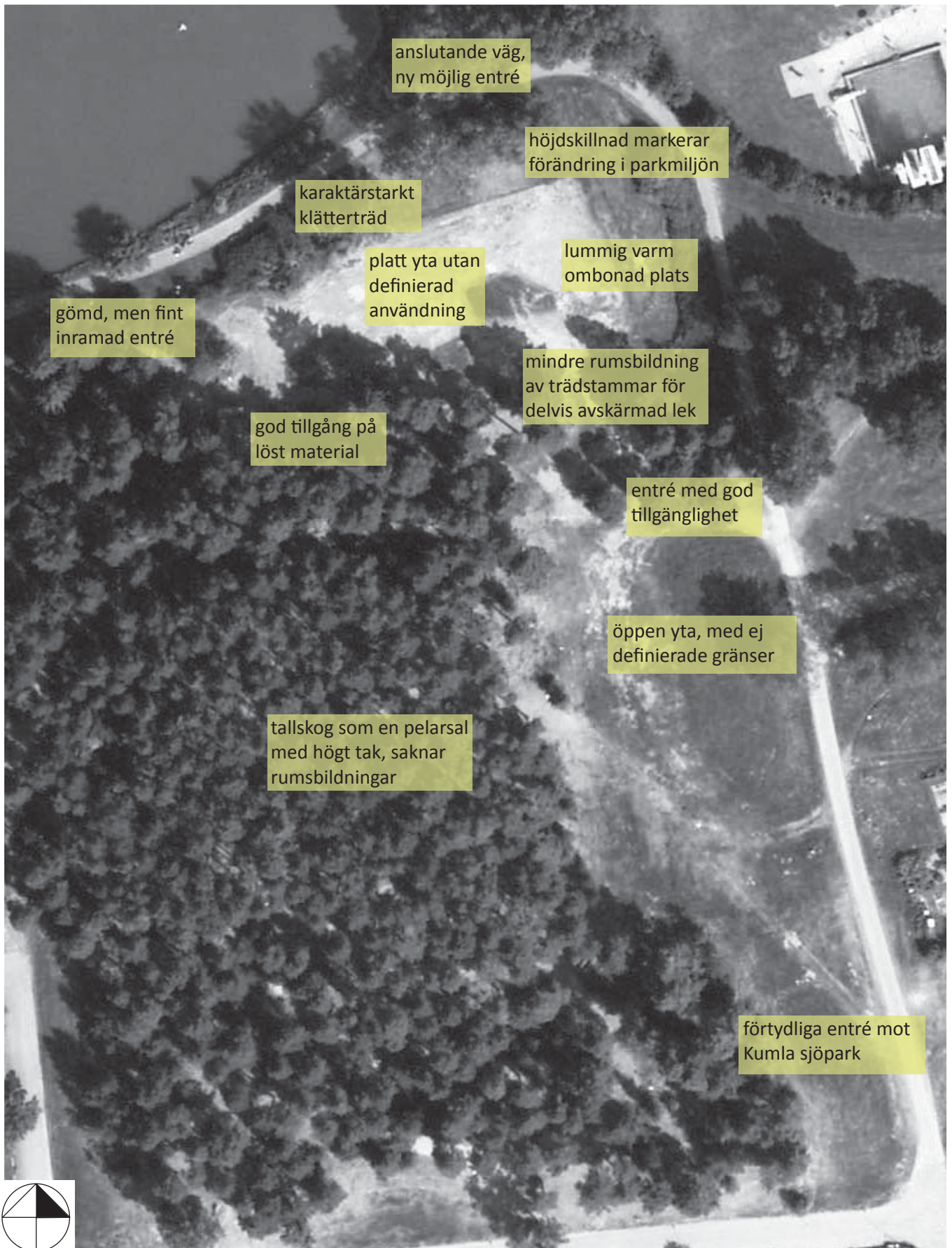
Foto 26: Nordvästra delen av lekplatsen utnyttjas bäst för rörlig lek, eftersom den är skuggig stora delar av dagen.

Belysning

Gångstråk genom lekplatsen bör belysas med nedåtrålande belysningsarmaturer. Dessa typer av armaturer effektiviserar ljusflödet mot relevanta ytor. Belysning på övriga delar av lekplatsen varierar efter behov.

Foto 27: Den delvis halvskymda sikten mellan de två öppna ytorna är viktig att bibehålla. På så sätt kan lekplatsens besökare endast ana vad som finns längre bort.

Figur 14: Översikt över lekplats med värderande och analyserande beskrivningar.

Lekplatsen indelad i fem befintliga karaktärsområden

Figur 15: Karaktärsområden för lekplatsen markerade med olika färger.

Nuläge

Gestaltningsprocessen innefattar analys, vision och förslag. Genom analysen av lekplatsen från föregående sida kan fem karaktärsområden urskiljas. Områdenas storlek har påverkats av om ytan är ljus eller skuggig, den vegetation som finns på platsen och rumsavgränsningen. Varje område har en karaktär som jag beskriver till höger om figur 15. Dessa områden har jag i förslaget valt att förstärka eller hålla tillbaka.

Vision

På följande fem sidor definierar jag visionen för varje färgat område med fem nyckelord och ett fotomontage. Orden har valts och figuren har skapats för att beskriva hur jag vill att lekplatsen ska upplevas. Den fysiska gestaltningen kan ske på många olika sätt. De tre fotografierna visar platser som jag tycker uppfyller områdets karaktär och vision.

Visionära karaktärsområden - ORANGE YTA

De fem orden ihop med fotomontaget till höger beskriver karaktären för det orangemarkerade området på lekplatsen.

Figur 16

KONTRASTERANDE

VILD

ROBUST

SKYDDANDE

INTENSIV

Figur 17: Fotomontage.

Fotografierna är inspirationsbilder, som exemplifierar hur det orangea området skulle kunna gestaltas.

Foto 29

Bild: Emma Söderström

Foto 28

Foto 30

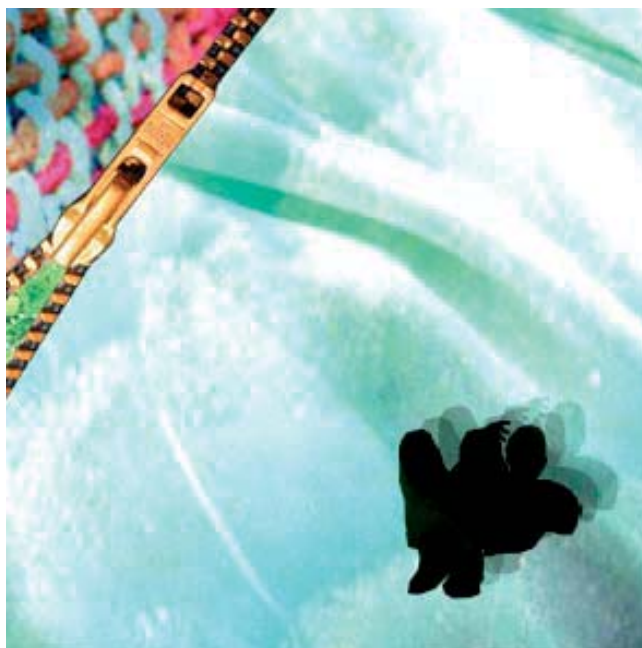
Visionära karaktärsområden - GUL YTA

De fem orden ihop med fotomontaget till höger beskriver karaktären för det gulmarkerade området på lekplatsen.

Figur 18

BÖLJANDE
PASSIVT DELTAGANDE
HALVTRANSPARENT
SAMMANFÖRANDE
OREGELBUNDEN

Figur 19: Fotomontage.

Fotografierna är inspirationsbilder, som exemplifierar hur det gula området skulle kunna gestaltas.

Foto 32

Foto 31

Foto 33

Visionära karaktärsområden - RÖD YTA

De fem orden ihop med fotomontaget till höger beskriver karaktären för det rödmarkerade området på lekplatsen.

TILLÅTANDE

MÅNGFORMAD

KLURIG

BERÖR

SIKTAR HÖGT

Figur 20

Figur 21: Fotomontage.

Fotografierna är inspirationsbilder, som exemplifierar hur det röda området skulle kunna gestaltas.

Foto 35

Foto 34

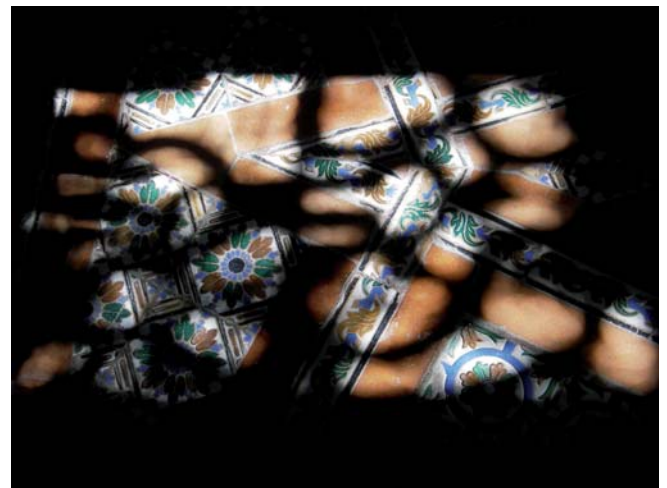

Foto 36

Visionära karaktärsområden - GRÖN YTA

De fem orden ihop med fotomontaget till höger beskriver karaktären för det grönmarkerade området på lekplatsen.

Figur 22

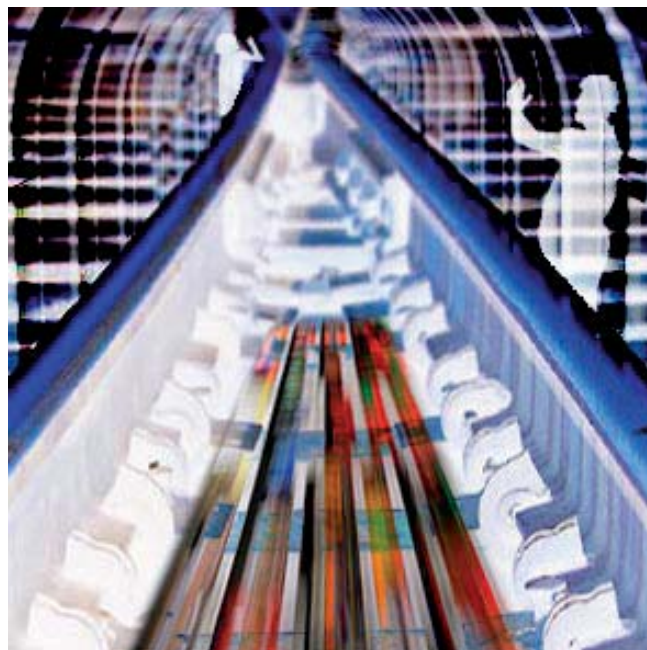
INFÅGANDE

TYDLIG

SVEPANDE

RUSGIVANDE

ÖPPEN

Figur 23: Fotomontage.

Fotografierna är inspirationsbilder, som exemplifierar hur det gröna området skulle kunna gestaltas.

Foto 38

Foto 37

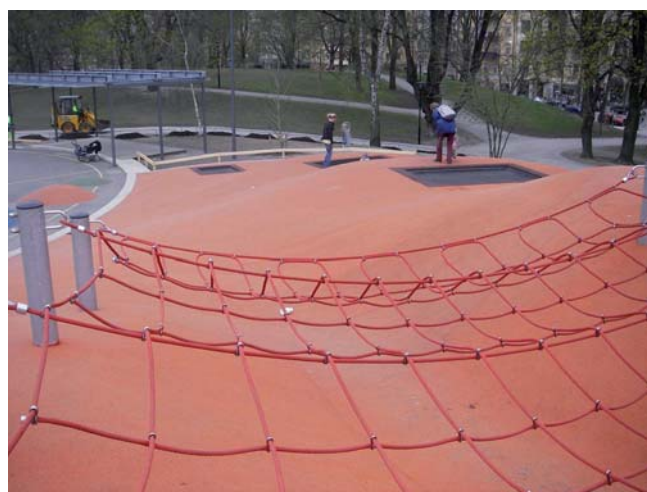

Foto 39

Visionära karaktärsområden - BLÅ YTA

De fem orden ihop med fotomontaget till höger beskriver karaktären för det blåmarkerade området på lekplatsen.

Figur 24

STARK

LÄNKAR

SVÄVANDE

KOMMUNICERANDE

FRAMÅTFÖRANDE

Figur 25: Fotomontage.

Fotografierna är inspirationsbilder, som exemplifierar hur det blå området skulle kunna gestaltas.

Foto 40

Foto 41

Foto 42

Lekplatsen "Ett avtryck" - illustrationsplan

Figur 26: Illustrationsplan över lekplatsen "Ett avtryck".

Jag har valt att kalla gestaltningsförslaget för lekplatsen - "Ett avtryck". "Ett avtryck" lockar både till fysiska avtryck på platsen och ger osynliga avtryck, minnen, hos den som leker. Genom olika material, former och storlek på lekobjekt kan besökaren oavsett ålder utforska platsen med hela kroppen. Lekplatsens översiktliga struktur bygger på den befintliga vegetationen och de vägar som ansluter till lekplatsområdet. Inom lekplatsen är området uppdelat i mindre rum genom markformationer och trädvegetation. Lekplatsen innehåller lekobjekt,

som på olika sätt berör sinnena hos besökaren. En del av lekobjekten är fysiskt utmanande med klättring och några berör balanssinnet, som gungan och hoppkudden. "Ett avtryck" innehåller också flera lekskulpturer. Två av lekskulpturerna är formade som djur och en ut av dessa är uppvärmd. De övriga lekskulpturerna är interaktiva och placerade i två grupper. Det är alltså meningen att den som leker ska ändra skulpturernas former. Lekplatsen "Ett avtryck" formas, slits och utvecklas med tiden av de som leker.

Lekplatsen "Ett avtryck" - rumsindelning

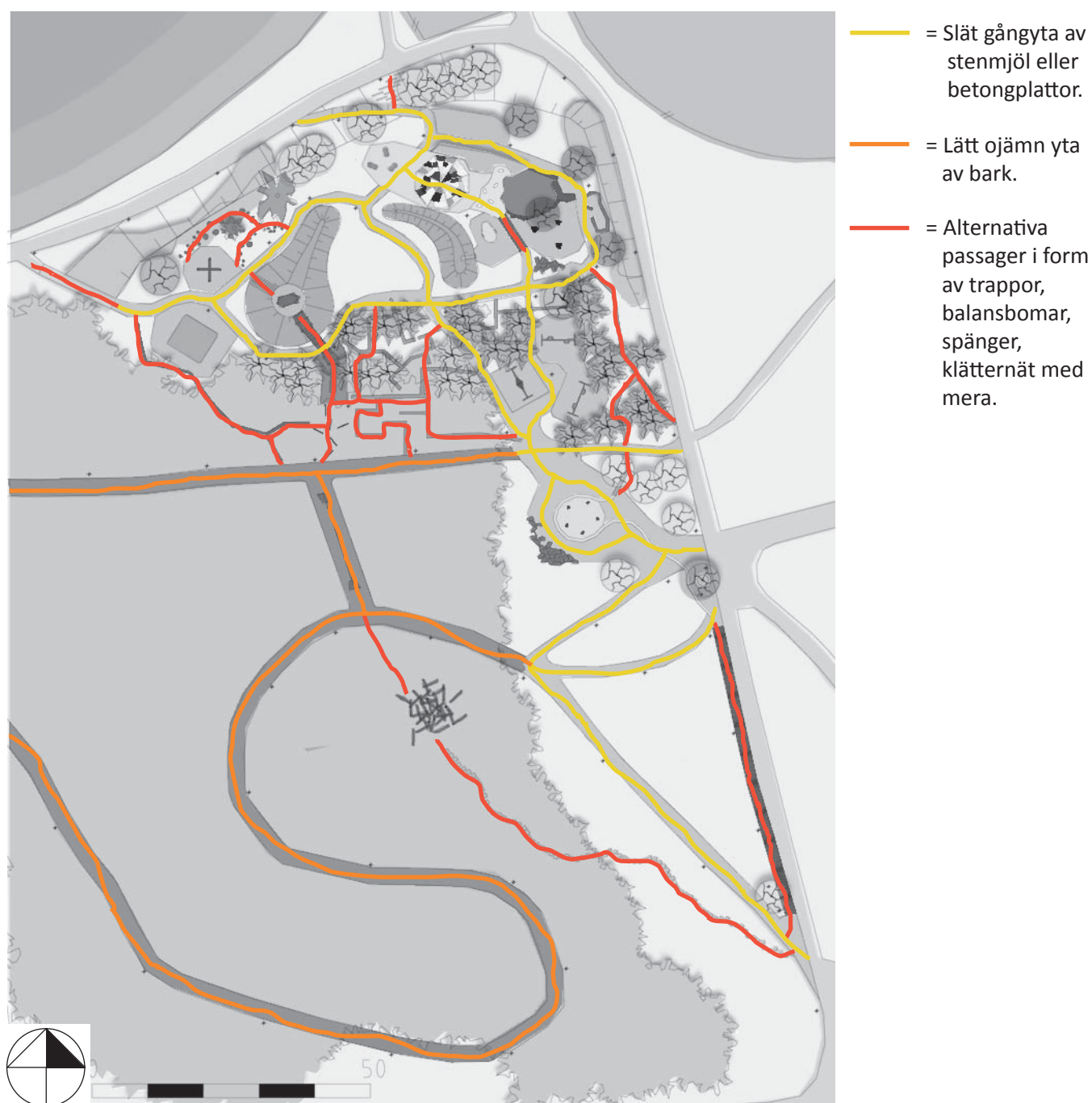

Figur 27: Diagram över lekplatsens rumsindelning. De orangefärgade ytorna markerar öppna inramade ytor. Rummen är mer eller mindre stora och bildas av träd, buskar och gräsbeväxta kullar.

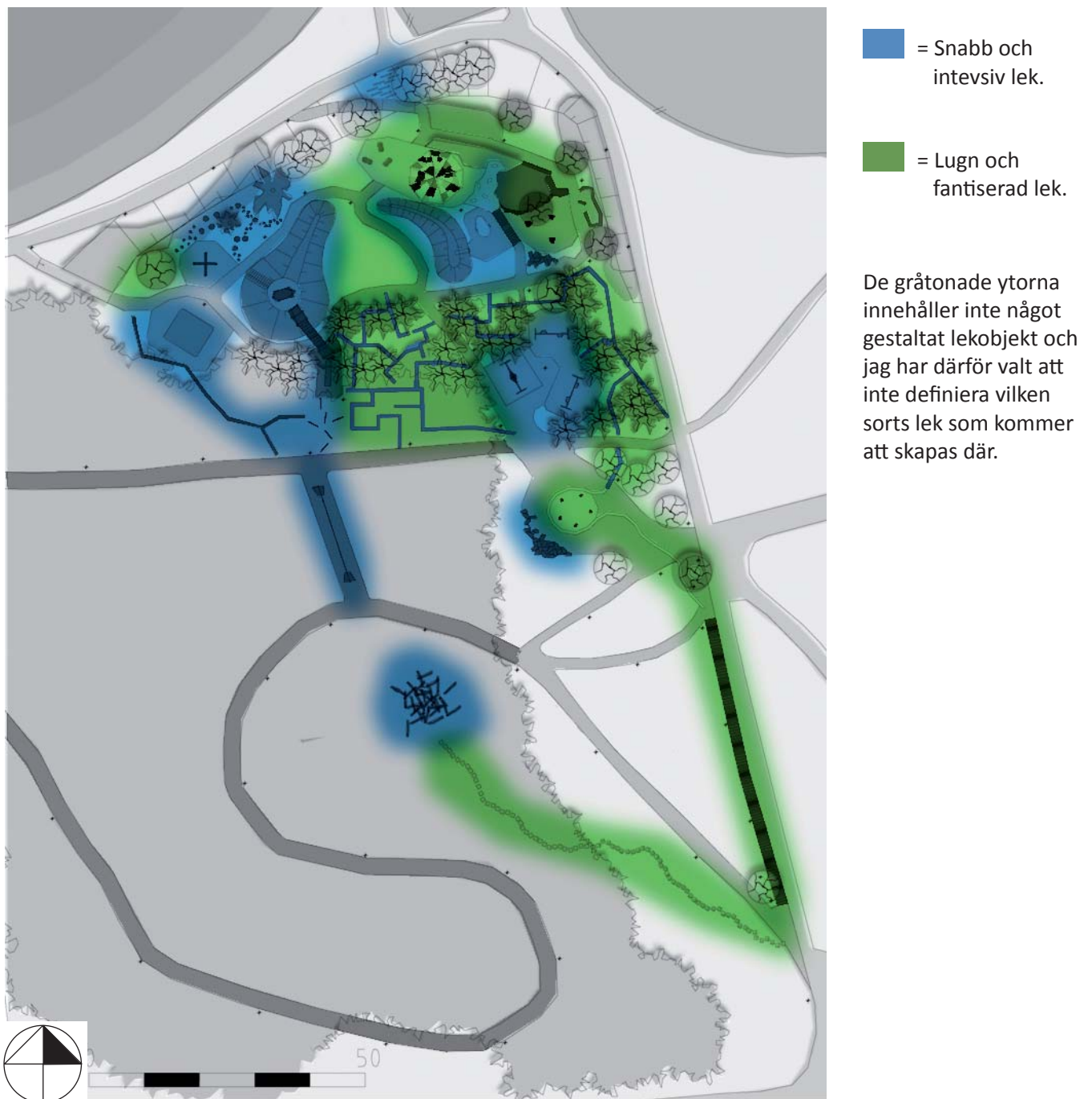
Figur 28: Sektion A-A, skala 1:800. Sektionen visar terrängen på lekplatsen i förhållande sin omgivning. På bilden syns en 40 kvm stor röd hoppkudde till vänster, två markformationer vardera 1,5 m höga och till höger en buskbeväxt slänt ner mot en gångväg som leder runt lekplatsen.

Lekplatsen "Ett avtryck" - rörelsestråk

Figur 29: Diagram över lekplatsens rörelsestråk. Linjerna markerar gestaltade passager. Lekplatsen består av ett antal tydliga gångstråk, men innehåller också många osynliga genvägar som skapas av besökarna när de använder platsen.

Lekplatsen "Ett avtryck" - lekintensitet

Figur 30: Diagram som visar den tänkta lekintensiteten på lekplatsen. Ett lekobjekt har ofta en uttänkt användning, men det är den som leker som bestämmer hur han använder det.

Lekplatsen "Ett avtryck" detaljbeskrivning - orange yta

1.
Snurrande gunga för
fyra personer, sitsar
liknande knapplift.

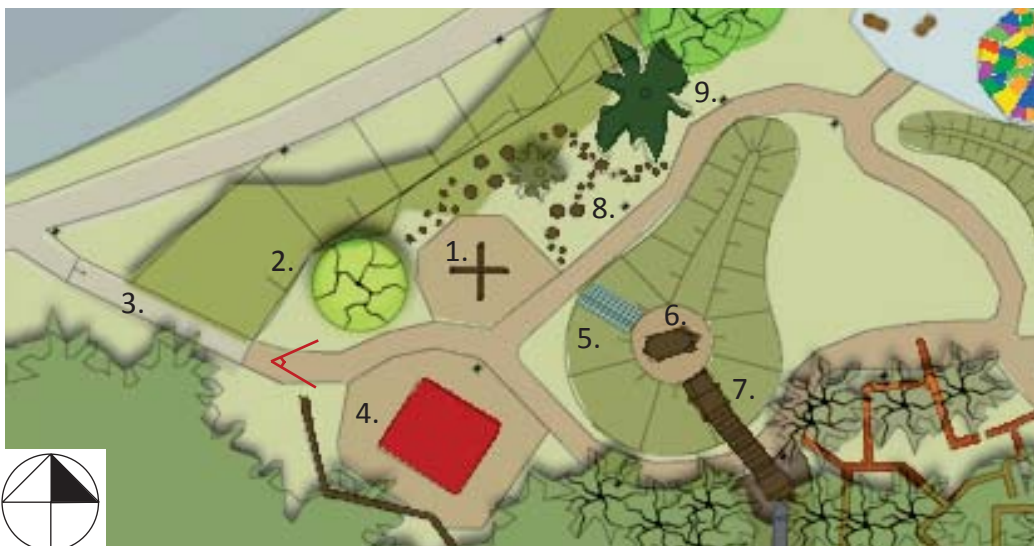
2.
Quercus robur, ek.

3.
Befintlig stentrappa.

4.
Uppblåst hoppkudde,
6x7 m.

8.
Blandad hopp- och balanslek av träkubbar,
0,5 m i diameter och träplattor med 1 m i
diameter centralt fästa på en metallfjäder.

9.
Befintlig krokig tall
gallras fram för ökad
klättermöjlighet.

Figur 31: Ej skalenlig illustration. För avståndsmätning på lekplats se figur 26, 27, 29 och 30.

= visar åt vilket
håll perspektivet
är avbildat

5.
Klätternät
0,2 m över
marken.

6.
Varm lekskulptur
i metall, formad
som en björn.

7.
Klätterställning
med hängbro i trä
och metall.

Figur 32: Översikt illustrationsplan, orange yta markerar detaljområde.

Figur 33: Fotomontage som illustrerar gräskulle med en uppvärmd metallskulptur.

Figur 34: Illustration över orange yta.

Lekplatsen "Ett avtryck" detaljbeskrivning - gul yta

1. Paviljong utan väggar med glastak i olika färger. Under taket finns sittbänkar och markmaterialet är vita betongplattor.
2. Buskage av *Salix purpurea*, rödvide.
3. Infällda stockar i grässlänt.
4. Tre interaktiva lekskulpturer där den som leker kan göra avtryck genom att horisontellt skjuta pinnar från sig. Skulpturen är av trä och metall.
5. Liten rutschbana i grässlänt.
6. Leksulptur i trä, formad som en trilobit. Trilobiter är ett fossilt djur som går att finna i bergarter från Kumla.
7. Träbro 0,6 m hög med tunnel. Bron går över en strid sandyta.

 = visar åt vilket håll perspektivet är avbildat

Figur 36: Översikt illustrationsplan, gul yta markerar detaljområde.

12. Smågatstensyta med gropar som bildar vattenpölar vid regn.

13. Stor sandlåda med två bakkbord åtkomliga från gångväg, i höjderna 0,7 m respektive 1,2 m. Sandlådan skuggas av en *Fraxinus excelsior*, ask.

Figur 35: Ej skalenlig illustration. För avståndsmätning på lekplats se figur 26, 27, 29 och 30.

8. Hängande korgstolar med snurrmöjlighet över en strid sandyta.	9. Hög av stora släta stenar.	10. Lång mångformad bänk.	11. <i>Acer platanoides</i> , lönn.

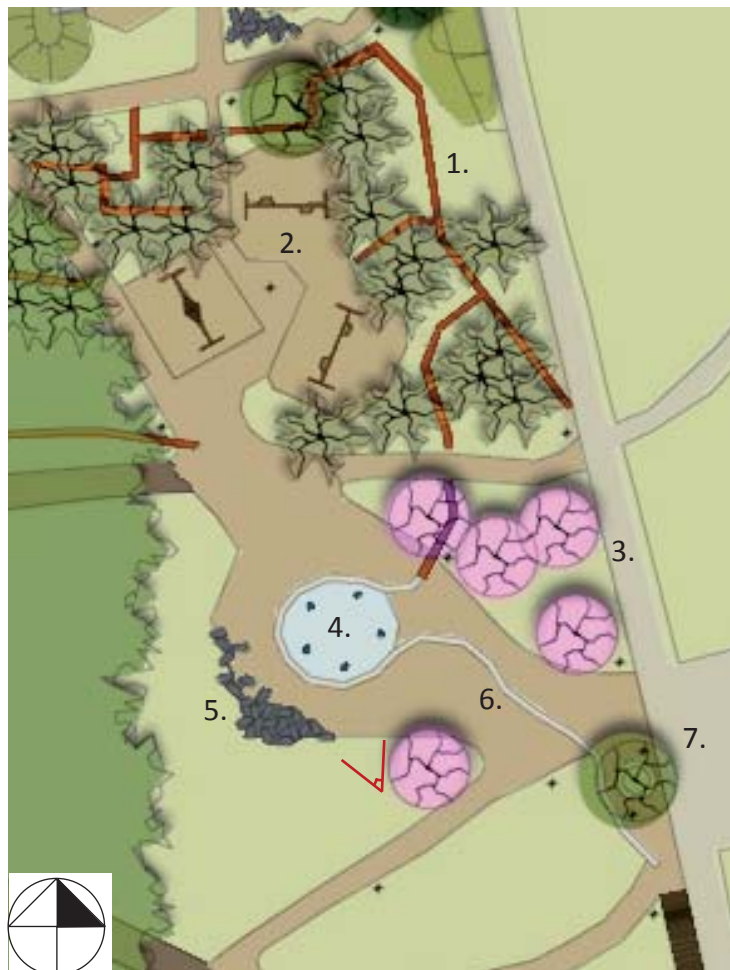
Figur 37: Fotomontage som illustrerar ett handavtryck på lekskulpturen, färgreflektioner igenom glastaket, korgstolar och en trilobit.

Figur 38: Illustration över gul yta.

Lekplatsen "Ett avtryck" detaljbeskrivning - röd yta

1.
Lång röd tegelmur, 0,5 x 0,5 m.
2.
Tre gungställningar, en enkel kompisgunga, en ställning med två enkla gungor på 2,5 m höjd och en ställning med två enkla gungor på 4 m höjd.
3.
Fem stycken *Prunus serrula*, glanskörsbär.
4.
Fem interaktiva lekskulpturer med skumgummiaktigt ytterhölje. Skulpturen har inbyggd LED belysning och går att böja åt många olika håll. Markmaterialet utgörs av vit betong.
5.
Hög av stora släta stenar.
6.
Vit smågatsten, 0,3 m brett band i marknivå.
7.
Cirkulärt formad bänk runt befintligt flerstammigt lövträd.

Figur 39: Ej skalenlig illustration. För avståndsmätning på lekplats se figur 26, 27, 29 och 30.

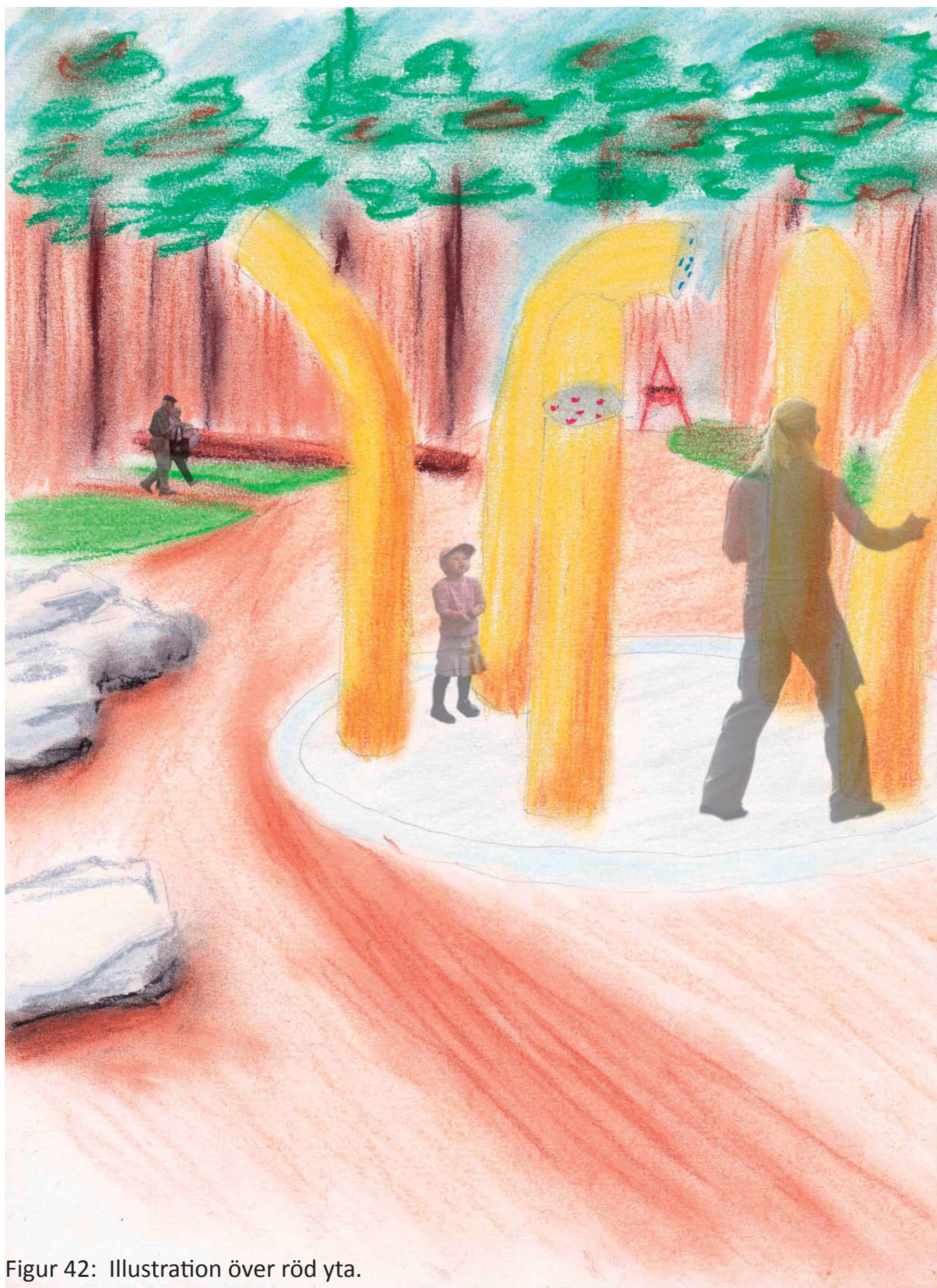
 = visar åt vilket håll perspektivet är avbildat

Figur 40: Översikt illustrationsplan, röd yta markerar detaljområde.

Figur 41: Fotomontage som illustrerar tegelmuren, de släta stenarna och färgskiftningarna från lekskulpturen.

Figur 42: Illustration över röd yta.

Lekplatsen "Ett avtryck" detaljbeskrivning - grön yta

1.
Trädäck med vågformad ovansida.

2.
Prunus serrula, glanskörsbär.

3.
Stig av stora betongplattor med olika avtryck, t ex djurspår.

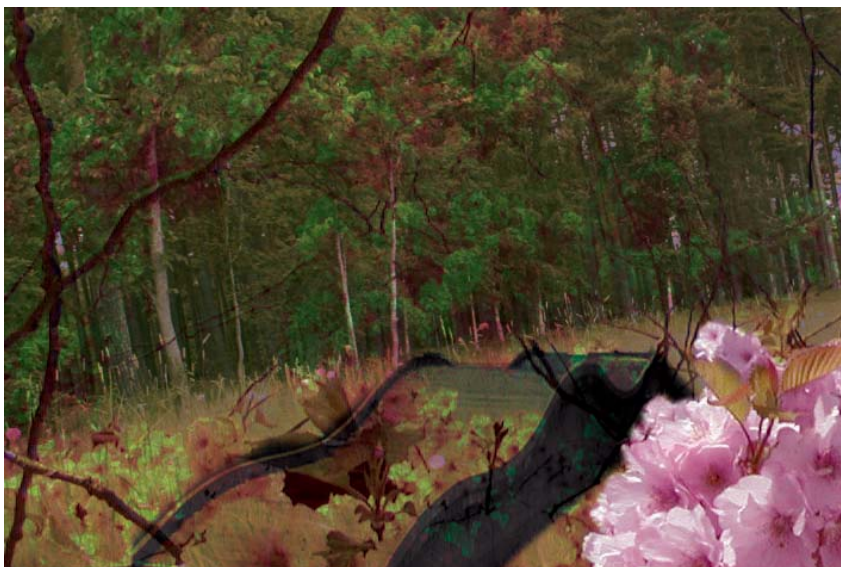
 = visar åt vilket håll perspektivet är avbildat

Figur 43: Ej skalenlig illustration. För avståndsmätning på lekplats se figur 26, 27, 29 och 30.

Figur 44: Översikt illustrationsplan, grön yta markerar detaljområde.

Figur 45: Fotomontage som illustrerar gräsängen, körsbärsträd och det böljande trädäcket.

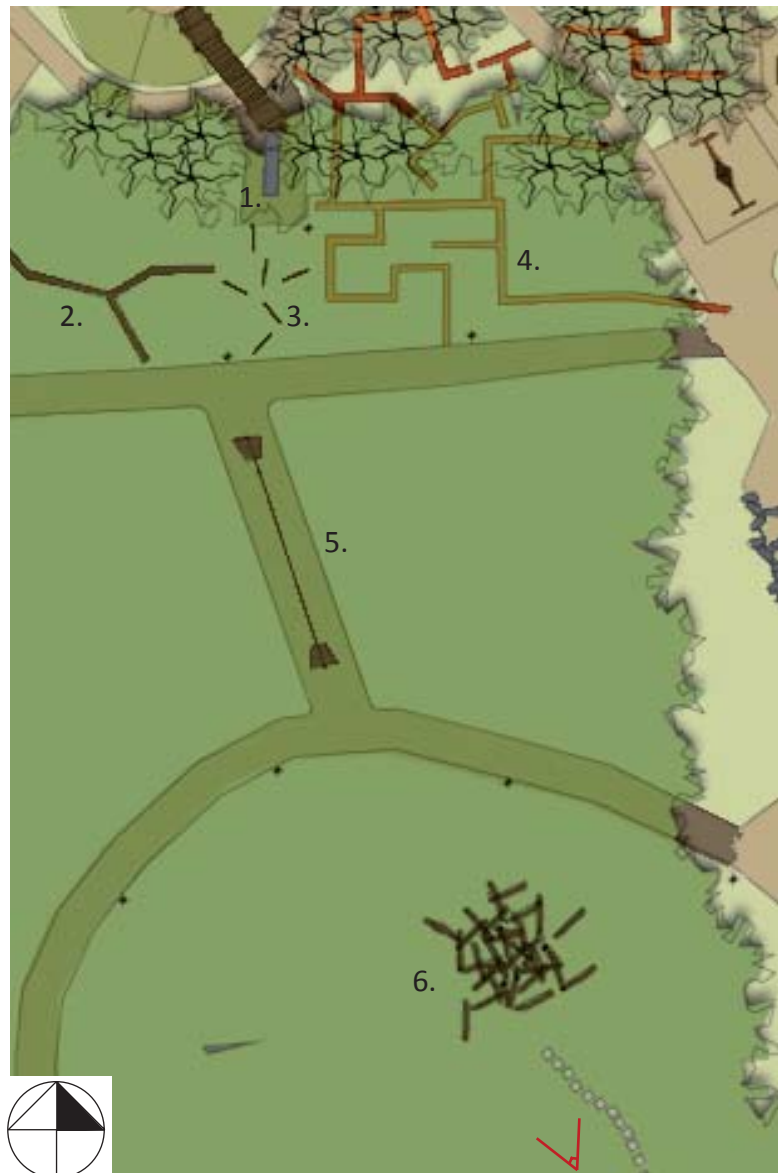

Figur 46: Illustration över grön yta.

Lekplatsen "Ett avtryck" detaljbeskrivning - blå yta

1.
Rutschbana 2 m hög och 0,8 m bred.
2.
Träspång, 0,5 m bred, som ska ge en sviktande rörelse.
3.
Balansbommar och linor, 2-3 m långa.
4.
Lång röd tegelmur, 0,5 x 0,5 m.
5.
Linbana av trä, metall och detaljer av plast.
6.
Stockar minst 0,3 m i diameter om 3 m längder. Stockarna ligger huller om buller och skapar hålrum.

 = visar åt vilket håll perspektivet är avbildat

Figur 47: Ej skalenlig illustration. För avståndsmätning på lekplats se figur 26, 27, 29 och 30.

Figur 48: Översikt illustrationsplan, blå yta markerar detaljområde.

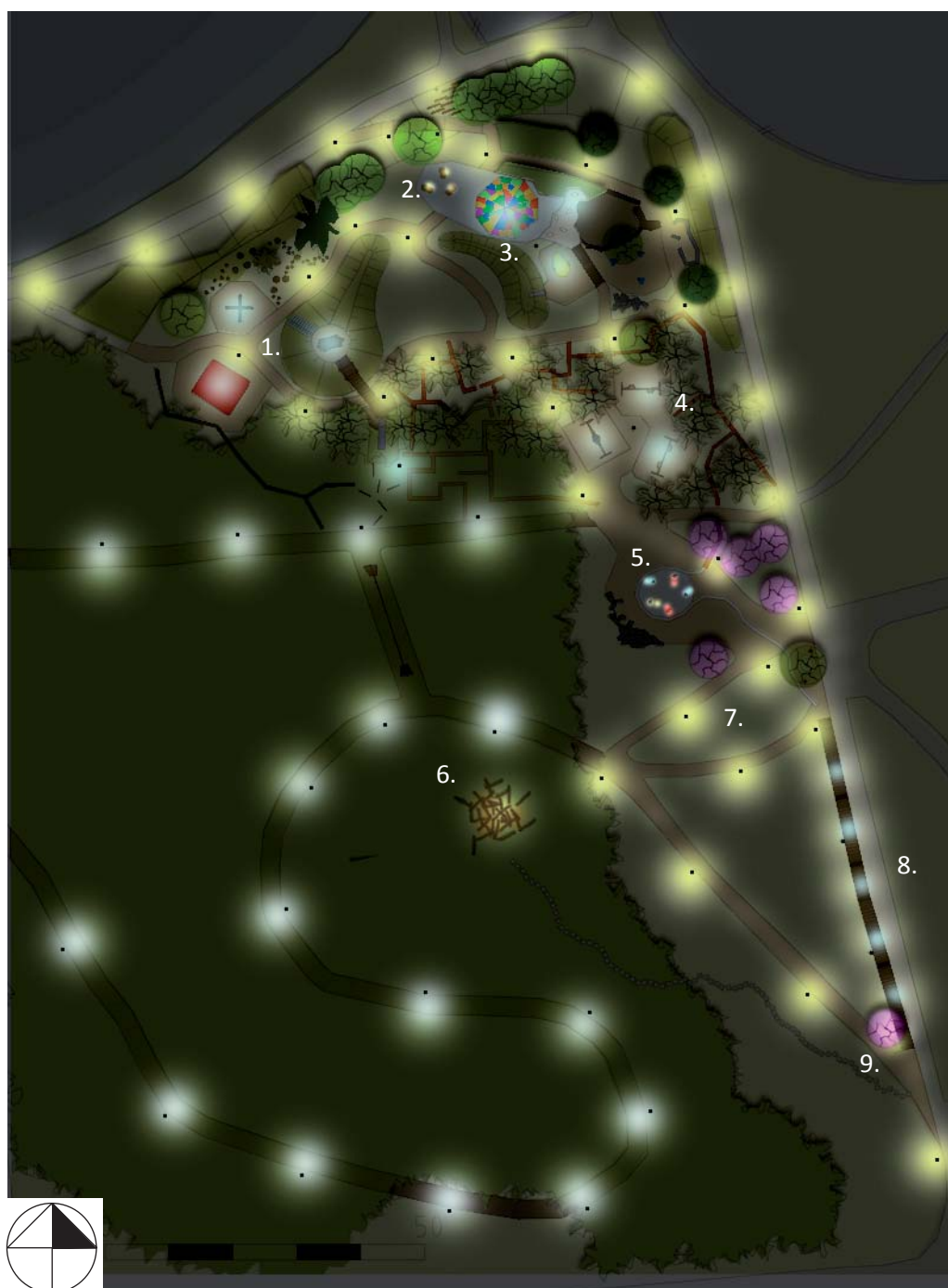

Figur 49: Fotomontage som illustrerar linbana, rutschbana och närheten till allt löst material som skogen producerar.

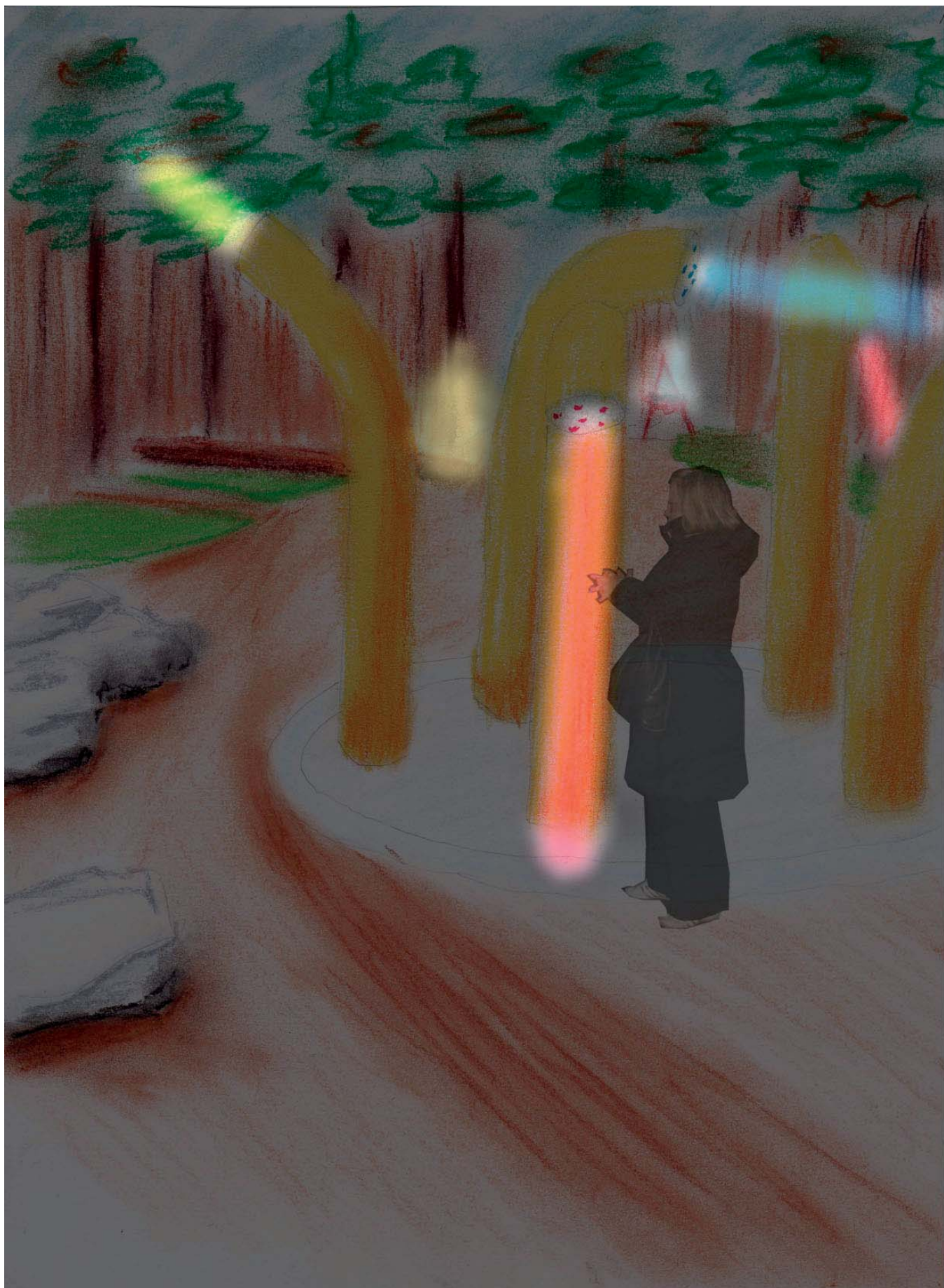
Figur 50: Illustration över blå yta.

Lekplatsen "Ett avtryck" - belysningsplan

Figur 51: Belysningsplan över lekplatsen.

1. 8-10 m hög stolpe med flera smalstrålande armaturer som belyser hoppkudde, snurrunga och björnsulptur.
2. Smalstrålande armaturer som ljussätter interaktiv leksulptur.
3. 8-10 m hög stolpe med flera smalstrålande armaturer som belyser glastaket på paviljongen, ytan med vattenpölar vid regn och trilobitsulptur.
4. 8-10 m hög stolpe med flera smalstrålande armaturer som belyser gungor.
5. Inbyggd LED belysning i interaktiv leksulptur.
6. Markstrålkastare under stockhög med gulröda färgfilter.
7. 4-6 m höga parkstolpar längs alla gångvägar inom lekplatsen med nedåtstrålande ljus.
8. Smalstrålande spottar belyser punkter längs böljande trädäck.
9. Markstrålkastare belyser krona på glanskörsbär.

Figur 52: Illustrationsbild över interaktiv lekskulptur med infälld LED belysning.

Diskussion

Syftet med examensarbetet är att via litteraturen och genom en workshop undersöka vad som kännetecknar en lekplats för att även ungdomar och vuxna ska vilja leka där. Syftet är också att gestalta en lekplats i Kumla, Örebro län, med tillämpning av riktlinjer, som jag kan urskilja med hjälp av litteratur och en workshop om lek.

Blev syftet uppfyllt?

Litteraturstudierna gav omfattande information om hur lek kan definieras. De blev en bra bas för min egen definition av lek. Däremot var det svårt att hitta dokument som anger kännetecknen eller riktlinjer för hur en lekplats ska gestaltas enligt syftet. Flera av författarna antyder vad de anser att en lekplats för barn ska innehålla. Flemmen (2009) framhåller vikten av rörelse och Mårtensson (2004) anser att det bör finnas dynamiska punkter på en lekplats. Hon betonar också att lösa objekt så som pinnar inte bör städas bort. Mitt intresse var att förstå och förmedla hur en lekplats även för ungdomar och vuxna kan gestaltas. Det otillräckliga resultatet av litteraturstudierna ökade betydelsen av information från annat håll. Presentationerna vid den av Movium anordnade konferensen ”Lekplatsens nya kläder” fungerade då som en inspirationskälla. Flera av föreläsarna berörde ämnet vuxna och lek. Det stärkte känslan av att det var rätt att arbeta vidare med ett gestaltungsförslag kring det ganska okonventionella syftet för detta arbete. Särskilt tankarna kring att utemiljön ska utforskas med kroppen har påverkat min syn på vilka värden som bör tas tillvara vid en gestaltning av en lekplats.

När möjligheten diskuterades att genomföra en workshop i Kumla bidrog såväl behovet av mer information efter litteraturgenomgången, som inspirerande tankar från konferensen, till beslutet att genomföra en workshop. Stor entusiasm visades under detta arbete och många konkreta synpunkter och idéer gav mycket värdefull information liksom en betydelsefull energikick för det fortsatta arbetet. Workshopen i sig själv blev en demonstration på att

leken kan ta plats när förutsättningarna är de rätta.

Resultatet från workshopen kan avläsas på många sätt i gestaltungsförslaget, bland annat genom tillgängligheten till platsen, det varierade innehållet, de mångfasetterade användningsmöjligheterna av lekobjekten, närvaron av naturen, storleksanpassningen av lekobjekt och att rörelse är en viktig ingrediens för att skapa en livfull och uppskattad plats. Även syftet att gestalta denna lekplats för en vidare målgrupp stöttades helhjärtat. I mitt gestaltungsförslag har jag försökt beakta alla dessa synpunkter.

I ett vidare arbete med att utforma lekplatser för ungdomar och vuxna skulle det vara intressant att genomföra ytterligare undersökningar inom dessa målgrupper.

Fokus på fler än barnen

Uppslaget till detta examensarbete, även förklarat i inledningen, kommer från kontakten med stadsträdgårdsmästaren i Kumla, Edit Ugrai. I samband med utveckling och tillbyggnad av ett parkområde hade frågan väckts om att centralt skapa en ny plats för lek. Den här lekplatsen skulle vända sig till fler än barn. Samtal fördes om hur en plats av detta slag skulle kunna utformas. Jag anser nu, precis som då, att det är bra att då och då ifrågasätta traditionella lösningar. Det gäller även lekplatser.

Stapelbäddsparken är en skate- och boulderpark i Malmö, som inspirerar ungdomar till aktivitet. Det är en form av lekplats för äldre barn och vuxna. En sådan park aktiverar en viss grupp ungdomar och vuxna, men vad behövs för att inspirera ytterligare grupper till lek? Under mitt arbete har jag också i ett senare skede observerat två seniorlekplatser, som de kallas av redskapsfabrikanten. Dessa lekplatser vänder sig framför allt till äldre. Platserna innehåller sammanhängande lekredskap med flera funktioner och är en bekräftelse på att fler planerare har intresse av att aktivera andra än barn i utemiljön.

Min definition av lek

Resultatet av litteraturstudierna gav en bild av vad lek är och hur jag bör förhålla mig till den. Min definition av lek lyder: *Lek är en mållös handling som skapar njutning för stunden. I lek finns en blandning av spänning och glädje. Leken drivs framåt av utmaningar.* Den här definitionen har hjälpt mig under min gestaltningsprocess och väglett mig i valet av lekobjekt inom lekplatsen. Lekobjekten ska gynna mållös lek och vara enkla att använda så att även mycket tidsmässigt korta lekar kan skapas.

Inspirationen till min definition har jag främst fått från Johan Huizingas bok *Den lekande människan* (1938). Jag vill särskilt framhålla följande citat: [...]”*lek är en frivillig handling eller sysselsättning som förrättas inom vissa fastställda gränser i tid och rum i enlighet med frivilligt accepterade men obetingat bindande regler; den är sitt eget ändamål och åtföljes av en känsla av spänning och glädje och medvetandet av något som är ’annorlunda’ än det ’vanliga livet’*” (ibid s.41). I flera andra av mina källor uttrycks leken på liknande sätt. Bland annat anser Johan Asplund (1987) och Lars Erik Berg (1992) att leken är mållös och Fredrika Mårtensson (Gunne 2005) menar att lek är glädje. Asbjörn Flemmen (2009 muntl.) anser också att det måste finnas svårigheter att övervinna på en lekplats. Han påpekar att barnen vill ha utmaningar i sina lekar. Utmaningarna gör att de samspekar och kommunicerar i leken. I kapitlet ”Tankar om lek” (s. 12ff) har jag nämnt att det var mycket svårt att hitta något skrivet om utmaningar och särskilt utmaningar med anknytning till lek. Med intryck från konferens och workshop så får jag ändå stöd för att utmaningar är viktiga element att beakta inom en lekplats även för ungdomar och vuxna. Lekobjekten ger olika slags utmaningar beroende på användare. En lek innehåller automatiskt utmaningar. Det är den som leker som känner utmaningarna och överväger sitt handlande.

Planeraren bör vid val och utformning av lekobjekt ta hänsyn till olika åldrar och förutsättningar. Jag anser att en utmaning i en lek både kan vara fysiskt krävande och fantasibaserad. Utmaningarna är en del av drivkraften till lek och är därför alltid närvarande på en lekplats och i leken. För att en plats ska gynna

många olika lekar finns ett behov av variation på platsen. Det är en svår uppgift för landskapsarkitekten eller planeraren att planera för utmanande lek. För varje lekobjekt och för varje del av en lekplats måste det finnas en bakomliggande tanke. Det kan ändå bli så att användningen kan bli en helt annan än det som avsetts. Det är viktigt att lekplatsen skapas som en fungerande helhet med stor variation. Ett lyckat resultat innehåller också utmaningar.

Viktiga punkter i min gestaltning

I utemiljön kan lek ges bättre och sämre förutsättningar. Förutsättningarna tas bäst tillvara genom en bra planering av lekplatsen. Fredrika Mårtensson (Gunne 2005) anser att landskapet har en stor betydelse för lekplatsen idag och dess utformning påverkar vilken lek som skapas. Kjetil Steinsholt (Gunne 2005) instämmer med Mårtensson om att platsens estetik är grundläggande för leken. Anna Lenninger (2009 muntl.) menar att trenden går mot att lekplatser skapas mer integrerade i sin omgivning i dagens samhälle. Hon menar att platserna fortfarande kontrasterar mot sin omgivning, men mer diskret än tidigare.

Min gestaltning av lekplats i Kumla utgår från den befintliga vegetationen och vilken upplevelse den ger besökaren. Jag har valt att bevara i princip all vegetation som redan finns på platsen. Största delen av markytorna i förslaget är av sand eller gräs. Känslan av att vara i ett naturområde förts om stora hårdgjorda ytor används.

Om naturen är den ena stommen i lekplatsen så är rörelsen den andra. Rörelsen är viktig hävdar Flemmen (2009) och likaså Mårtensson (Gunne 2005). Med dynamiken mellan lekobjekten, som de som leker skapar, kommer också rörelse. Därför har jag funderat mycket kring de olika lekobjektens placering i förhållande till varandra på lekplatsen i Kumla. Lekplatsen innehåller flera ställen, dynamiska punkter, där leken enkelt kan byta riktning och en ny rörelse skapas.

En annan punkt som jag anser är mycket viktig vid gestaltning av en lekplats för ungdomar och vuxna är

skalanpassning av lekobjekten.

Detta påstående har jag inte hittat något stöd för i litteraturen, men det diskuterades under workshopen och är egentligen en självklarhet vid en tänkt anpassning för ungdomar och vuxna. En vuxen som inte får plats att sitta på en gunga eller är för lång för ett klätterredskap lockas inte att använda det.

Inspirationen till lek kommer från den omgivande miljön. Förutom storleksanpassning av lekobjekt måste det finnas en variation mellan väl synliga delar av en lekplats och mer gömda. Alla vill inte exponera sig lika mycket när de leker och aktiverar sig. Det är ett förhållande att beakta när en lekplats gestaltas. I detta fall var platsen redan given.

För att gynna lek under årets alla årstider bör lekplatsen bestå av flera olika material och objekt på olika nivåer. Material reagerar på olika sätt i skilda väder. En metallyta torkar till exempel mycket snabbare än en träyta. I solen kan en metallyta bli obekvämt varm. För att kunna vistas på platsen även vid nederbörd är det bra om den som leker kan söka skydd någonstans. Uppvärmda objekt eller möjlighet till eldning är också uppskattat vid kyla. Lekobjekt på skilda nivåer medför olika rörelser. Lek över mark gynnas till exempel med spänger eller objekt som den lekande måste sträcka sig för att nå. Objekt som är föränderliga gynnar mängder av lekar. Vatten är ett ämne som förändrar sin struktur med årstiderna och som upplevs mycket olika beroende på väderförhållandena.

Det råder en brist på samlad information för gestaltning av lekplatser. De dokument och muntliga källor som jag har använt redovisas i referenslistan. Mina källor kommer från elektroniska sökningar och sökning i litteratur, som i sin tur skapade förgreningar till ytterligare källor. Jag fann inte några sökresultat för gestaltning av lekplats för mina målgrupper. Därför värderade jag näraliggande information och använde den som jag bedömde vara giltig.

Mitt examensarbete i förhållande till tidigare erfarenheter

I detta arbete har litteraturstudier följts upp med planerandet och genomförandet av en workshop. Under mitt kandidatarbete hösten 2007 skedde den viktigaste delen av informationsinsamlingen genom en strukturerad övning med ett 10-tal deltagare. Erfarenheterna från detta grupparbete var till stor nytta vid genomförandet av workshopen i Kumla.

Under kursen "Stadsrum för barn och unga" 10 hp vid institutionen för stad och land på SLU lärde jag mig mer om att se på utemiljön ur barn och ungdomars perspektiv. Studierna berörde på vilket sätt utemiljön kan göras användarvänlig och intressant för unga personer. Jag kom under kursen i kontakt med en grupp ungdomar, som berättade om hur osynliga de kände sig. De upplevde att det inte fanns någonstans för dem att vara utomhus. Jag tror att om dessa ungdomar fick tillfälle att vara med och påverka utformningen av en lekplats så skulle det kunna minska deras känsla av utanförskap.

Gestaltning av lekplatser i allmänhet

Detta arbete har haft som slutmål att gestalta en lekplats i Kumla. Det har skett under givna förutsättningar vad avser syfte, plats och berörda beslutsfattare. Såvida detta förslag bedöms vara av tillräckligt stort intresse kan en fortsättning ske i form av en utställning och med möjlighet till en bredare diskussion. Jag betonar att det är viktigt att planera för en uppföljning som genomförs en tid efter färdigställandet av en lekplats. I uppföljningen och i utvärderingen av lekplatsen bör hänsyn tas även till användarnas synpunkter. Det är användarna som kan beskriva hur platsens helhet upplevs och vilka utmaningar som uppfattas positivt respektive negativt. Resultatet av en sådan uppföljning skulle, tillsammans med allt förarbete, kunna vara ett värdefullt underlag vid projektering av andra liknande platser.

Allmänna reflektioner

Den starkaste upplevelsen under examensarbetet har jag från workshopen i Kumla. Det var med stor glädje som jag kunde konstatera ett utomordentligt stort engagemang och inspiration hos deltagarna. Deras entusiasm visade sig framför allt under den kreativa övningen.

En landskapsarkitekt kan ha stort utbyte av att förankra sina idéer i dialog med de som på olika sätt berörs av en lekplatsutveckling. Samtidigt erhålls värdefulla kunskaper om den berörda miljön. Den lokala informationen återfinns sällan i litteraturen och inte heller som erfarenhet från andra platser.

Kumlas behållning av examensarbetet

Genom kontakter med Kumla kommun och Edit Ugrai fick jag möjlighet till fortlöpande återkoppling på mitt arbete. Gestaltningen formades i två steg. Det första är en vision med uppdelning av området i fem karaktärer med beskrivande ord och bilder. Det andra steget beskriver gestaltungsförslaget i sin helhet. På detta sätt finns möjlighet att antingen acceptera hela förslaget eller revidera förslaget med utgångspunkt från steg ett.

Det diskuteras nu inom Kumla kommun, att gå vidare och göra en utställning för allmänheten av mitt förslag. På så sätt skapas ett tillfälle för kommunens invånare att ta del av, komma med synpunkter på och diskutera förslaget. Den information som erhålls kan vara av stort värde för såväl planerare som beslutsfattare.

Min förhoppning är att den diskuterade utställningen kommer att genomföras och att den mottas positivt av betraktarna. Jag hoppas också att kommunen fattar ett beslut om att en lekplats uppförs på den här platsen och att mitt förslag i väsentliga delar får ligga till grund för den vidare projekteringen. Glädjande vore även om detta förslag och gestaltungsarbete kan väcka inspiration och tankar hos dem som dagligen har till uppgift att utforma framtidens lekplatser. Gestaltungsförslaget "Ett avtryck" i Kumla är en lekplats för såväl barn som ungdomar och vuxna.

Referenslista

Apter, Michael J. & Kerr, John H. (1991). *Adult play. A reversal theory approach*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger
B.V. ISBN: 90-265-1014-4

Asplund, Johan (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.
ISBN: 91-7374-086-1

Berg, Lars-Erik (1992). *Den lekande människan. En socialpsykologisk analys av lekandets dynamik*. Lund: Studentlitteratur.
ISBN: 91-44-34631-X

Bergström, Matti & Ikonen, Pia (2006). *Vad är lek – i hjärnan?* (09-02-25) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.growingpeople.se/templates/Page.aspx?id=11743>

Flemmen, Asbjørn (2009). *Flemmen21april09*. (09-06-23) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/kurser/dokument/flemmen21april09.pdf>

Glaser, Pernilla (2009). *Tankar för dagen* den 29/5 (09-06-02) [elektronisk källa, ljudfil].
Tillgänglig: <http://www.sr.se/sida/laddaner.aspx?programid=1165&sida=8>

Kumla kommun (2007). *Grönplan Kumla kommun, del 1*. (09-12-28) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.kumla.se/download/18.27ded71d11e1d0c429c800026/Gr%C3%B6nplan+Del+1.pdf>

Kumla kommun (2007). *Grönplan Kumla kommun, del 2*. (09-12-28) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.kumla.se/download/18.27ded71d11e1d0c429c800028/Gr%C3%B6nplan+Del+2.pdf>

Gunne, Nina (2005). *Platsen leker med barnet*. Arkitekten nr 3, mars 2005. (09-03-11) [elektronisk källa].
Tillgänglig: www.arkitekt.se

Hags (2009). *Dags att se över din lekplats*. (09-08-30) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.hags.se/download.asp?doc=9&land=se&typ=10>

Hangård Rasmussen, Torben (1985). *Leken det stora äventyret*. Stockholm: Liber förlag.
ISBN: 91-40-71861-1

Hellquist, Elof (1922). *Svensk etymologisk ordbok*. Uppslagsord: lek. (09-06-07) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://runeberg.org/svetym/0491.html>

Hoflin, Linda (1998). *Lek, förlopp och dynamik i upplevelsen. Om lek i vuxenlivet och minnen av lek i barndom och ungdom*. (examensarbete) Stockholm: Stockholms universitet, Psykologiska institutionen.

Holm, Annika (1996). *Om vuxnas lek - lekens roll i vuxnas liv*. (examensarbete) Göteborg: Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen.

Huizinga, Johan (1938). *Den lekande människan*. Stockholm: Natur och kultur. ISBN: 91-27-09803-6

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1992). *I lekens värld*. Stockholm: Liber Utbildning.
ISBN: 91-634-0901-1

Koblanck, Henriette (2009). *Identity Tool Kit*. (10-02-12) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://ocs.sfu.ca/nordes/index.php/nordes/2009/paper/view/307>

Movium (2009). *Om Movium – Verksamhetsidé* (09-11-25) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/ommovium/verksamhetside.cfm>

Mårtensson, Fredrika (2004). *Landskapet i leken – en studie av utombuslek på förskolegården*. Alnarp: Institutionen för landskapsplanering, Sveriges Lantbruksuniversitet. ISBN: 91-576-6489-7

Nationalencyklopedin (2009). Uppslagsord: *Lek* (09-03-11) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.ne.se/artikel/239446>

Olsson, Titti (2008). *Lekplatsen lever – men hurudan är den?* (09-04-20) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/nyheter/lasmer.cfm?264>

Råsmark, Charlotta (2008). *Riv lekplatsen!* (09-01-28) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.white.se/issue?riv-lekplatsen>

Sandberg, Anette (2002). *Vuxnas lekvärld – En studie om vuxnas erfarenheter av lek*. (avhandling) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. ISBN: 91-7346-452-X

Stenberg, Dorrit (2007). *Rörelse på lek och allvar. Om psykomotorisk specialpedagogik*.
Västerås: Solrosens förlag. ISBN: 978-91-88362-37-7

Tallhage Lönn, Iréne (red.) (2000). *Unga är också medborgare – om barns och ungdomars inflytande i planeringen*. Karlskrona: Boverket, Stadsmiljöavdelningen. ISBN: 91-7147-595-8

Widarsson, Lars-Erik (2009). *Widarsson21april09*. (09-06-23) [elektronisk källa].
Tillgänglig: <http://www.movium.slu.se/kurser/dokument/widarsson21april09.pdf>

Muntliga källor

Vid konferensdag Movium, ”Lekplatsens nya kläder”, 2009-04-21, hölls föredrag av bland annat:
Asbjørn Flemmen, förste amanuens i idrott och biologi vid Høgskulen, Volda, Norge;
Manne af Klintberg, barnkulturarbetare, vice ordförande i IPA – Barns rätt till lek, Stockholm;
Anna Lenninger, landskapsarkitekt, driver företaget Skolans Uterum, Stockholm;
Benny Schytte, kultursociolog, egen verksamhet med rådgivnings- och forskningsuppdrag kring lek och fysisk aktivitet i stadsmiljöer, Köpenhamn

Bilder

Bilder skapade och tagna av Hanna Lindh om inte annat anges.

LEK

Stilla						Rörelse
--------	--	--	--	--	--	---------

Roligt						Tråkigt
--------	--	--	--	--	--	---------

Ute						Inne
-----	--	--	--	--	--	------

Ensam						Tillsammans
-------	--	--	--	--	--	-------------

Snabbt						Långsamt
--------	--	--	--	--	--	----------

Fridfullt						Spännande
-----------	--	--	--	--	--	-----------

Ung						Gammal
-----	--	--	--	--	--	--------

Farligt						Ofarligt
---------	--	--	--	--	--	----------

Bra						Dåligt
-----	--	--	--	--	--	--------

Utmanande						Enkelt
-----------	--	--	--	--	--	--------

Spontan						Planerad
---------	--	--	--	--	--	----------

Oönskad						Önskvärd
---------	--	--	--	--	--	----------

Frivillig						Påtvingad
-----------	--	--	--	--	--	-----------

Lockar den här platsen till lek? Varför/varför inte?
Beskriv varje bild med tre adjektiv.

Bild 1

Bild 2

Bild 3

Bild 4

Bild 5

Bild 6

BILD 1

Bild: Ulla Larsson

BILD 4

BILD 2

BILD 5

Bild: Ulla Larsson

BILD 3

Bild: Per Olof Lindh

BILD 6

Bild: Kumla kommun